

Poštarina plaćena u gotovu

Cijena 6 dinara

Socijalna revija

Mjesečnik za kulturu,
ekonomiju i socijalnu politiku

Sadržaj:

Oton Župančič: Duma

Joso Felicinović: Položaj Zadra

Vilko Rieger: Socijalizacija i socijalni kooperativizam

Pravedni i moralno dozvoljeni rat?

Šezdeseta godišnjica dra Korošca

V. S.: Dinamika Pacifika

Kk: Kod Robert Garrica

Satirik Mišaljević

Meneghello Dinčić: Četiri crteža

Mišaljevićeveviš satira

Broj 4-5

15. VII. 1932

«Socijalna revija»

izlazi svakog 1. u mjesecu. — Pretplata: na godinu 60 dinara, na pola godine 30 dinara; inozemstvo godišnje 80 dinara (7 Rm ili 35 franaka). — Adresa Uredništva i Uprave jest: Šibenik, pošt. pret. 17, Dalmacija; lična adresa urednikova jest: Šibenik, Ulica Kralja Tomislava.

13 Uredništva i Uprave

»Duma« (u ukrajinskome jeziku znači: tužaljka, bugarštica) Otona Župančiča, najvećega slovenskog pjesnika, koju donosimo u prijevodu našeg urednika, pjesma je iseljenika, odraz njegovih radosti i boli.

Čitači će se začuditi neredovitim izlaženju „Socijalne revije“, koje pokušavamo naknaditi dvobrojima. Možemo im kazati da su krivi toj neredovitosti baš naši pretplatnici, koji su nam za prvo polugodište ostali dužni na samoj pretplati preko 18.000 dinara. Ta je činjenica žalosna, i mi molimo svu gospodu da nam ne čine ionako težak položaj preteškim. Molimo ih da se posluže čekom i uplate pretplatu.

Budući da mnogi naši pretplatnici za vrijeme ferija mijenjaju adresu, molimo ih da nam to jave. To vrijedi i za sve one studente, koji su primali na skupne adrese reviju.

Redakcija je zaključena 10. srpnja 1932.

Izdavač i odgovorni urednik: BOZO DULIBIĆ, odvjetnički kandidat u Šibeniku. — Tisak tiskare „Kačić“ (O. B. BULJEVIĆ) u Šibeniku.

Oton Župančić:

Duma

Djesmu sam čuo i glas gdje pjeva začuh,
čovjeka glas ko otpjev pjesmi žene;
čuo sam kako ječi moje srce.

Čovjeka glas i otpjev pjesmi žene:

Sred ravni si i pjevaš mi zelenu pjesmu,
pjesmu vjetra i grana, i trave, i sunca na travi,
pjesmu valova i pjesmu tihe vode,
pjesmu srebrnih valova, zlatnih valova —
pjesmu potokâ i žitnog klasja.

»Ko da vrcama tu ceste vežu sela;
nad krovove je crkva digla glavu,
s visine gleda pod sobom kretanje ljudi,
kazuje im sat i posao.
Kuće su kućice, mali su prozori, karanfil se sa njih
razlijeva zelen po zidu,
crvenilom se pjenu u suncu tihi taj slap, —
znak dečkima što kroz dan prolaze tuda,
tajni znak za noć —«
ti pjevaš; tvoje se oči vesele šarenim rupcima,
zdravim i tmastim licima i biserno-bijelome smijehu,
surovim kretnjama, nespretnom hodu i seljačkoj zbunjenosti;
krupne su psovke uhu tvojemu vino,
za jaku poredbu dukatom bi darivala.
Sred ravni si i pjevaš mi zelenu pjesmu,
pjevaš i kličeš:

»Hrastovi drevni kraj polja stoje i s burom se bore,
snovi vjekova im vrhove ziblju u dalekom šumu,
svakoga proljeća novo osluškuj tajne davnine;
a ti se u tuđini mučiš i dušu dušiš, —
dok ja sam s ružama ruža: u nje se spletem, —
ne bi me od njih razlučio da mimo nas prođeš.«

Sred ravni si i pjevaš mi zelenu pjesmu,
vriskaš i kličeš,
zoveš u polje svo.

Vidi, i moj ponos raste i pjesma s njim,
 smjelo i hrabro gleda tvojoj pjesmi okom u oko.
 Prema tvojoj pjesmi ja dižem pjesmu gradova,
 pjesmu obzidanih ulica i koraka što pločnikom žure,
 ritam ruku i ramena što dižu kamen i gredu,
 takt vlakova, jednak pod svakom zvijezdom,
 tok širokih rijeka, kojima su teret i breme dika,
 zuj žica što vežu sjever sa jugom
 i glas zapada vode k uhu istoka.
 (Volim da slušam kraj telegrafskog stupa:
 u službi je, nepomičan kurir, i pjeva, i pjeva,
 prateći nejasnim mrmljanjem vijesti što predaje dalji;
 pjesnika srce tako pripijeva idejama
 što lete električnom dobom iznad glave mu.)
 Gdje je tudina? Gdje to što me duši?
 Vidio sam majke — kao kod nas nad kolijevkom su bdjele,
 dijete je na njihovim grudima tapkalo za mlijekom;
 vidio sam ljude gdje za tvrd kruh se bore,
 silni i mračni,
 i za ljubav; bio sam među njima sam;
 vidio sam kako teče krv,
 i strast, i boj;
 vidio sam zemlju i sina joj na rodnoj grudni, —
 i njemu je bila ko nama najdraže sve;
 gledam zemlju, — ko naša lijepa je bila,
 vrijedna jednake ljubavi ko naša;
 vidio sam, putnik, kuću kraj ceste i stupio u nju,
 dali su mi kruha i vina, i dobru riječ, —
 bila mi je draža od kruha i vina.
 U valovlju velegrada bio sam i sâm val,
 o, i moje je srce kucalo
 u silnom, uzgibanom taktu:
 novi je život sinuo duši seljaka,
 nova mu vjera ogrlila umorno srce.
 Vidio sam čela: ko da im pod kožom jegulje plaze,
 ali to ih je samo razrovala misao;
 vidio sam lica i na njima brazde za sjeme budućeg;
 čitav su dan ruke kod stroja bile,
 ali naveče sinu to čadavo čelo,
 oko je svijetlim krajevima bludilo
 i sanjalo smione snove novih dana,
 pratilo jake kretnje govornika
 i vjerovalo za još nerodeni rod...
 Čuo sam bojni krik iz Mandžurije,
 stotinu glasova jeke mu sred Pariza.
 Gledao sam dlijeto kipara:
 ko cjelov pun ljubavi pošlo je bjelinom mramora,
 u kamen nježno gradu ljubilo, —
 tiho se čuo u njoj života dah.

Vidio sam mudraca: pisao je zakone,
ne puku zemlje — zvijezdama put je kazivao,
pa u Svemiru pronašao je nesklad;
njegov je račun svjetove nove zahtijevao,
»Nek bude!« — kazao je — i nov svijet noć mu je dala...

Tu, tu se skuplja života žilje,
vasione puteva tu se križa obilje!
Volim te velike gradove i buku im, i šum, —
kroza nje prolazi slobode i budućnosti drum...

Čuo sam kako ječi moje srce:

Sveta si, zemljo, i sretan je gospodar tvojega ploda, —
uljem mu liječiš raspukli dlan,
puniš mu žitnice, i za znoj vraćaš mu vino,
daješ mu sijeno i otavu za vola što vuko je branu,
pred plugom išao i znojio se s oračem;
u čaške stavljaš cvjetovima med, da pčcla se sleti
tjerana tajnom brigom proljeća na rad za Božić;
domaćica se zime ne boji, jer njena kuća
dvostruko odijelo ima, ta, zar ne čuješ trlica rad?
Vozaljka na razboju već čeka osnufak.
O, tamo nad stolom se Sveti Duh raskrilio,
trud i počinak domu je blagosloven.

Išao sam zemljom našom i čari njene pio.
Ljubio je. Ko u mome razgaljene grudi
pod suncem mirišu polja i dah im žudi.
U valove sam ronio njenih žita
sâm, ja sam, noseći maštanja skrita
u šutljivom društvu žudnje mladih ljeta,
mlad, mlad — to jest: u srcu života i svijeta.

Sve širom s mojim je snima snivalo,
s planinom i nebo mi željama se odzivalo;
ševa — raspjevana raketa — puna je pjesama bila,
čula je moje srce, i tako joj se pjesma slila.
Livado, ti si vidjela cvjetove duše moje,
i njima okitila grm i busenje svoje!

Tvoja ruka, oče moj, čar zemlje mi otvarala,
i — čudo za čudom — zastor prirode obarala,
plod si mi njive pokazao i u šumu me pratio,
razlažuć tajne glase i hrastova rod čas mi kratio, —
i znali smo gdje kosova i drozdova su gnijezda,
kud gorostasi idu, gdje slaze vile s zvijezda.

Na Jurjevo — da l sjećaš se oče? — ptice su gnijezda vile,
u luđu školskog vrta na svojoj svadbi bile.

Nas dvoje smo kraj ceste slušali... »Čuješ li čiu-či?
To je „Živio!“ — stari svat to nevi govori.«
A kada su se svati s vriskom razletjeli iz luga,
za rukav si me povukao ko njihovog svadbenog druga,
i reko mi da tražim. Još s čudom u srcu i plaho sam tražio,
pabirčio za pticama i pirom im, i radoznalost tažio.
Pa, gle, u grabriku koliko malih kolača
i vina slatkog, i roščića, smokava, i slatkih gibanjača.
»Zar više se neće vratit?« — »Ne, to su tebi dale,
što si im zimi davao, to su sad poravnale«...

O, rodni moj dome, o, očinska kućo moja!
Siroti kula si, dalekom putniku draga je utjeha tvoja.
Golub se od tuđeg neba vraća u drhtavom bijegu,
žudnja mu kaziva kraj i put ka rodnom brijegu.
Ni lasta nemože naći mira u sjaju južnih zvijezda,
preko brda i mora ju zove spomen rodnog gnijezda.

Golubi nad kućom što gori omamljeni kruže...
Moje misli nad pustim domom osamljene tuže...
Siv je svanuo dan: na zapad i jug smo razbacani,
gdjegod su nas tjerali nemir srca i teški dani.
Pod krovom je samo gnijezdo lasta nam ostalo,
a nas je udarilo i u svijet otjeralo...

Sad moja mladost bujnu prigiba glavu,
misao tajna u pticu se pretvara plavu.
Nije više golub što kruži nad požarom doma —
orao sad je što u krilu nosi vihor i snagu groma.
Oči su mu munje što lete u daleku tminu, —
tražile, našle su: ne samo dom, — domovinu...

Išao sam zemljom našom i pio njenu bol.

Sveta si, zemljo, i sretan je gospodar tvojega ploda.
Ali polja ta poznam, — čija li su u sunčanom sjaju?
Ostavio si plug i motiku, pa legao u zemlju,
starče, i križ ti na grobu rđa i klima.
Tvoj sin je sahranjen živ, — u Americi kopa,
u rovu još mu ruj njiva crne obasjava misli;
njegov sin ni upoznat ih, ni sanjati o njima neće.

Čuo sam plač udovice:
»Mate moj, jo, moj Mate!«
Veliko zvono je tužilo —
»Mate moj, jo, moj Mate!«

Hamburk! Hamburk! — kliče joj zvono...
Tamo joj u smrt posrćuć pošo sin,
nitko mu nije za pogrebom plakao,
na grobu mu nikakva znaka nema.

Hamburk! — Misao okolo joj bludi,
pa nezna gdje da krene krila,
kraj kog bi ih humka ustavila,
da pusti s oka suzu na nj.

Da Bog sam u tom času bio,
»Mate moj, jo, moj Mate!«, —
na grobu njemu kliknuo bi:
»Ustani, Mate moj, Mate!«

Hamburk! Hamburk! — Veliko zvono
pjeva joj, udara,
plače i lupara,
na njenu glavu teško sjeda.

Hamburk! Hamburk! — Crno sjeda,
miješa se, razlijeva,
i sve polijeva
mutnošću svojom, i zemlju, i nebo.

Da si ti, Bože, ondje bio,
— »Mate moj, jo, moj Mate!« —
na grobu njemu kliknuo bi:
»Ustani, Mate moj, Mate!«

Imamo ramena i pleća što ko hridi su;
šija će teško silnikovo breme
nositi, a da ni malo ne skrivi se;
imamo tiha i jaka srca
što čuvaju bez riječi ponos svoj;
imamo ljude, —
ko da od ženskog nijesu izašli krila,
ko da su djeca gora i u njima vila.
Moraju u svijet, i tudina se diči
djelima njihovih ruku;
tamo u Americi, tamo u Westfaliji
iščezli su pred nama, — naše ih oko
nikada više neće vidjeti...

Domovino, gdje si? Da li na poljima tim?
Ili pod Triglavom još i oko Karavankâ?
Ili po talionicama, ili sred rudnikâ?
Tu? Preko mora? I granica ti nema?

Nekoč sam žudio da svukud te sretnem,
da tvoje krilo nadem po zemlji svoj, —
gle, a sad vidim: bezgranična, silna si,
svoj plod u dalj ko sjeme prosipaš.

Da li ko laste doć će na tvoj zov?
Ili ko golubi pod tvoj se skupit krov?
Ili će slava premamiti ih tuđa,
pa se nikada neće vratit tebi?

Domovino, gdje si? Da li na poljima tim?
Ili pod Triglavom još i oko Karavankâ?
Ili po talionicama, ili sred rudnikâ?
Tu? Preko mora? I granica ti nema?

Osjećam, ćutim te. Poetova sanja
dugo se godina nad tobom krilila,
gledala, slušala, plakala, nadala,
za tvoju tajnu ispitala.

Na morskome dnu je školjku zabolilo,
u biser je skupila svu svoju bol, —
srce poetovo — što se u tebi skupilo?
Srce poetovo — ona je tvoja bol.

Joso Felicinović:

Položaj Zadra

Rapalskim ugovorom između Italije i Jugoslavije od 12. studenoga 1920. Zadar, glavni grad Dalmacije, odijeljen je od svoje pokrajine i predan Italiji zajedno sa otocima Lastovom i Palagružom. Premda to nije bilo prirodno, popustilo se radi tadanjeg vanjskoga političkoga položaja.

Rapalski ugovor glasi u točkama, koje se tiču Zadra i Lastova, ovako:

»Čl. II. — Zadar sa teritorijem, opis kojega slijedi, priznaju se kao sastavni dio Kraljevine Italije. — Teritorij Zadra talijanske suverenosti obuhvaća grad i porezne općine (odlomke) Arbanasi, Crno, Bokanjac te onaj dio porezne općine Diklo, koji polazeći od mora oko 700 m južno-istočno od sela Diklo ide pravcem put sjevero-istoka do kote 66 (Griz).«

»Čl. III. — Priznaju se isto tako kao sastavni dio Kraljevine Italije... i ostrva Lastovo i Palagruža sa bližim otočićima.«

Razumljivo je da nas život toga grada, koji se i danas nalazi u centru naše obale i našeg naroda, mora zanimati. Evo stoga nekoliko osvrta na zadržani život i njegove demografske, ekonomske, crkvene i opće socijalne prilike, izrađenih strogo objektivno, bez kritičkih razmatranja, samo kao dokument stanja u kojem se Zadar nalazi nakon jednog decenija talijanske vladavine.

Teritorij i pučanstvo

Površina zadarske pokrajine iznosi 11.016 ha, od čega 5715 ha pripada zadarskoj, a 5301 ha lastovskoj općini.

Koncem 1930. g. brojila je zadarska pokrajina 19.827 stanovnika (bez vojske), i to općina Zadar 18.016, a Lastovo 1.811. Kod popisa 1910. g. djelovi zadarske općine, koji danas pripadaju Italiji, imali su 18.000, a Lastovo sa Palagružom 1437 stanovnika.

Kretanje pučanstva zadarske općine zadnjih godina pokazuje ova tabela:

Godina	Civilno pučanstvo	Vojnici	Skupa
1. I. 1928.	17.702	666	18.368
1. I. 1929.	18.016	666	18.682
1. I. 1930.	17.892	654	18.537
21. IV. 1931.	17.634	980	18.614

Broj rođenih i umrlih u samom Zadru kretao se zadnjih godina ovako:

Godina	Rodilo se	Umrlo je	Prirast
1927.	407	325	92
1928.	440	375	65
1929.	424	395	28
1930.	487	348	139
1931.	434	392	42

Broj vjenčanja za isto razdoblje je: 75, 92, 93, 98 i 116.

Zanimive su brojke o iseljavanju i useljavanju za grad Zadar. Ta tabela migracije izgleda ovako:

Godina	Uselilo se		Iselilo se		Razlika od useljavanja i iseljavanja daje + ili -
	iz Italije	iz inozem.	u Italiju	u inozem.	
1928.	336	176	376	176	- 49
1929.	741	163	484	156	+ 254
1930.	474	96	451	432	- 304

Broj doseljenika iz Italije je, kako vidimo, prilično velik.

Hrvata i Srba, koji su rođeni u samom Zadru ili su tu odavna, a ostali su radi svojih ekonomskih i drugih interesa (neki su i optirali za Italiju), ima oko 3500. Pučanstvo na Lastovu, Cresu, Lošinju i Unijama, te u zadarskoj okolici govori samo hrvatski, dočim se u Zadru i gradovima Cresu i Lošinju govori malne isključivo talijanski, ali većina pozna i hrvatski.

Crkvene prilike

Zadar je sjelo zadarske upravne pokrajine sa prefektom na čelu, dočim je u sudbenom pogledu ovisan od apelacionog suda u Trstu i Rijeci.

Pučanstvo zadarske pokrajine, koje je skoro isključivo katoličko, spada u vjerskom pogledu pod zadarsku nadbiskupiju, čiji upravitelj je ordinarij i Lošinja i Cresa i okolnih otoka. Na čelu nadbiskupije je sada biskup Petar Dujam Munzani, koji je u svoje vrijeme bio župnikom na Olibu te u Erveniku, a pozna vrlo dobro hrvatski.

U Zadru je u svim crkvama služba Božja latinska, a propovijedi i katekizacija se obavljaju na talijanskom. Iznimku čini crkva sv. Mihovila franjevac-a-trećoredaca, u kojoj se služba Božja glagolja, a propovijeda na hrvatskom jeziku, te je zato uvijek dupkom puna našeg svijeta. Prije rata pjevalo se Evandelje na hrvatskom u stolnoj crkvi sv. Stošije, te u crkvama sv. Šimuna i sv. Marije, ali je to silom novih prilika ukinuto. U Arbanasima i Lastovu katekizacija je talijanska i hrvatska, a u gradovima Cresu i Lošinju isključivo talijanska, dočim se u svim ostalim župama zadarske apostolske administracije, osim u par njih gdje se još uvijek glagolja, sv. Misa čita latinski, dočim se katekizacija vrši na hrvatskom.

Premda se u zadarskom sjemeništu nalaze 72 pitomca (sjemenište i bogoslovlje nalaze se sada skupa u zgradi bivšeg bogoslovlja, dočim je zgrada »Zmajevića« napuštena), osjeća se nestašica svećenstva. Nekoliko je svećenika pozvano iz Italije, ali je to urodilo poteškoćama, jer ne poznaju hrvatski ni glagolicu, pa se zato u nekim glagoljačkim župama čita na latinskome Misa. Neki franjevci u Zadru uspjeli su ipak da nauče dosta hrvatski. U sjemeništu se predaje hrvatski jezik dva sata sedmično.

Konvencijom u Nettunu od 20. srpnja 1925. g. između Jugoslavije i Italije, garantirana je autonomija srpsko-pravoslavnim crkvenim općinama u Peroju (Istra), Zadru i na Rijeci, koje pripadaju zadarskoj episkopiji i srpsko-pravoslavnoj crkvi.

U Zadru stanuje 360 vjernika pravoslavne crkve, te imaju crkvu sv. Ilije i kapelicu sv. Spiridiona, u kojima službu vrši jedan sveštenik sa pomoćnikom. U selu Crnom iznad Zadra je 10 kuća sa 80 pravoslavnih vjernika, za koje je talijanska vlada sagradila 1928. crkvicu, samo da ne idu preko granice nedjeljom u Smoković, kome su prije u crkvenom pogledu pripadali. Ta je crkvica dobila ikone i odijela ukinutog pravoslavnog bogoslovnog sjemeništa u Zadru.

Ekonomске prilike

Većinu žitelja zadarske pokrajine sačinjava gradsko stanovništvo, te zato poljoprivreda nije toliko važna. Spomenućemo ipak najvažnije podatke za tu granu gospodarstva.

Na cjelokupnu površinu od 11.016 ha zadarske pokrajine dolazi 10.585 ha (96%) obradenoga zemljišta te šuma. Od te površine otpada 13.5% na oranice, 10.9% na vinograde, 6.15 na maslinike, 33.1 na pašnjake, a 34.7% na šume. Produkciju obradenih površina pokazuje ova tabela:

U god.	Oranice		Vinogradi		
	Obradena površina u ha	Produkcija u kvintalima	Obradena površina u ha	Produkcija grožđa u kv.	Produkcija vina u hl.
1929.	815	7809	1120	13.440	8486
1930.	898	11.293	1120	11.200	6392

Masline su 1929. dale 1459 hl ulja, a 1930. 1281 hl. Treba pripomenuti da je kulturi maslina posvećena naročita pažnja.

Površina vrtova je 1928. g. iznašala 132 ha, a 1929 je porasla na 171 ha sa proizvodnjom 4040 kvintala raznog povrća, koji se čak i kod nas rasprodaje.

1930. je proizvedeno 1912 kvintala voća, od čega 250 kv. višanja, što je malo za zadarske tvornice likera, koje trebaju 2000 kv. višanja godišnje.

Velike se svote troše godišnje za pošumljenje zadarske okolice: 90.000 Din. Kroz zadnje četiri godine posadno je 376.000 stabala.

Kroz 1930. utrošeno je 680 tona umjetnih gnojiva.

Stočarstvo daje ovu sliku:

1930. g. u Zadru i okolici je bilo 312 konja, 48 kobilica, 17 mazga, 351 magarac, 97 goveda, 635 krava, 3279 ovaca, 27 koza i 259 svinja. Taj broj nije velik, pa stoga vidimo da je n. pr. 1930 g. produkcija mlijeka iznašala 284.000 l., dok je realna potreba iziskivala 812.000 l., što se moralo uvesti iz naših sela na granici. Tako je maksimalna godišnja proizvodnja od 400.000 komada jaja i 1000 komada peradi sasvim nedovoljna za Zadar koji treba oko milijon i pol komada jaja i oko 11.000 komada peradi godišnje. Ista se stvar dešava i kod potrošnje rogatoga blaga. Zadar konzumira mnogo mesa (u opć. klaonici je zaklano 1929. god. 891.687 kg, a 1930. god. 586.358 kg rogatog stoke), koje mora uvažati iz naših krajeva, osobito Like i Obrovca. Stoga nije za nas bez važnosti činjenica da se tamo pojavio pokret za polaganu emancipaciju u tom pogledu. Zanimiva su nastojanja talijanskih vlasti oko oplemenjivanja stoke križanjem. Za križanje se dovozi blago iz Sardinije. U 1930. g. uzdržavano je 6 stanica za križanje volova, 11 za ovce, 4 za svinje, a po jedna za konje i magarce.

Kultura svilenih buba nije se mnogo razvila; daje svega nekih 4 do 5000 kg godišnje, ali postoji tendencija ka što jačem razvoju, jer država dariva seoskom stanovništvu velik broj murvinih biljka.

Ribarstvom se Zadrani (osim za sport) ne bave, ali je zato ovo jako razvijeno na Lastovu, gdje je u ljetnoj sezoni 1930. g. ulovljeno 714 kvintala razne ribe i 61 kvintal jastoga, što je sve rasprodano u Trstu i Mlecima. Na gradskoj ribarnici u Zadru doneseno je kroz 1930. g. 359.408 kg ribe, skoro sve od naših ribara (osobito iz Kala, Iža, Vrgade i Murtera).

Industrija, obrt i trgovina

U Zadru je 188 dućana raznih zanatlija, ali njihov rad je ograničen na lokalne potrebe. Kroz 1930. održani su tečajevi za bojadisare i pekare, pa čak i za naše dalmatinsko narodno vezivo i čipke sa Pağa kod obrtne škole.

U Zadru najbolje uspijeva industrija duhana, kojom se bave 3 tvornice (od tih je jedna državna). Državna tvornica izrađuje 275.000 kg cigareta i cigara godišnje. Glavni su potrošači talijanski mornari a i izletnici, koji često i brojno pohađaju Zadar. Od 1930. i ova grana industrije i trgovine ide na gore, jer sve države stavljaju carinske ograde protiv uvoza iz inozemstva, i tako se uzaludno mnogo potrošilo za reklame. Budući da je Zadar slobodna carinska zona, mnoge su glasovite tvornice duhana iz inozemstva otvorile svoje dućane u Zadru, i prodavaju duhan veoma jevtino. Rekli su mi, da je u Zadru oko 120 dućana, u kojima se prodaje duhan svake vrsti. Da se ne upropaste, obe su privatne zadarske tvornice snizili broj radnika, i dobar dio mašinerija spava.

Važna je tvornica ribarskih mreža SAPRI, koja je izradila 1928. g. 5000, a 1929. god. čak 18.000 kg mreža. Tom se tvornicom služe i naši ribari, koji tvrde da je materijal za mreže te konope kod nas skup. 1930. je SAPRI nešto nazadovala, jer, čini se, materijal mreža nije glede kakvoće zadovoljiv. Međutim naši ribari sada dobivljaju preko jednog privatnika u Zadru materijal za mreže iz Njemačke, pa ga onda davaju tvornici SAPRI na izradbu.

Tvornice svijeća, sapuna, kao i tjestenina te čokolade (podignuta koncem 1929.), pokazale su 1930. neki napredak u prometu, u kojem znatno učestvuje naš narod na granici. Krizu u gospodarstvu svijeta osjeća tvornica buhača, te destilerije i tvornice likera. Glasoviti zadarski »maraškin« je izgubio dva velika tržišta: sjeverno-američku Uniju i Rusiju, a francuski su likeri poplavili strana tržišta, jer su jevtiniji. Dvije glavne zadarske tvornice likera imaju svoje podružnice i kod nas. Drioli u Filipjakovu, a Vlahov u Šibeniku.

Glavne su grane trgovine proizvodi zemlje i kolonijalna roba.

Novčarstvo

U Zadru su sada tri banke, i to: podružnica zavoda »Banca d' Italia«, podružnica »Banca di Napoli« i »Banca dalmata di sconto«, koja ima kod nas dvije podružnice, i to u Šibeniku i Splitu.

Službeni se kamatnjak kretao u god. 1930. između 5.5^o/_o i 6°/_o. Eskonti i predujmovi zavoda »Banca d' Italia« u Zadru u god. 1930. dostigli su svotu od 10,067.668.13 Lit, dok ih je u god. 1929. bilo za dva i četvrt milijuna lira više. Kod iste je Banke kroz god. 1930. blagajnički promet brojio za 103,254.896.68 Lit uplata a isplate za 113 milijuna 472.764.69.

Društveni kapital zavoda „Banca dalmata di sconto” iznosi 2,500,000 Lit. Zavod se drži još i danas dobro, a normalno rade i njegove podružnice u Splitu i Šibeniku. Bilanca od god. 1930. iskazuje čisti dobitak od 204,483.58 lira. Dioničari su dobili 6°/_o, a rezervni fond je povišen na 475.000 lira.

Aktivan je i „Monte di Pietà” (zalagaonica) i »Cassa di risparmio«, koji su u istoj godini imali čisti dobitak od 21.382.10 lira.

Pučka štedionica za štednju i zajmove u Arbanasima kraj Zadra je u likvidaciji. Osnovaće se uskoro u Zadru nova ustanova za agrarni i fondijarni kredit. Zadrugarstvo inače nije razvijeno u Zadru. U svibnju 1929. osnovala se među brodarima koji vrše službu u zadrarskoj luci „Fašistička zadruga brodarar” sa 30 članova i društvenim kapitalom od 30.000 lira. Zadruga ima dva mala parobroda, koji izmjenično vrše službu u luci ili do kupališta u Rtu Miki.

Protestiranih je mjenica bilo 1926. g. 443, 1927. 441, 1928. 597, 1929. 347, a 1930. 410.

Broj stečajeva se kretao ovako: 1928. g. pet, 1929. dva, a 1930. tri stečaja, većinom trgovačkih radnja.

Promet

Promet pomorske trgovine je najvažniji. Podaci za nj jesu ovi:

Godina.	Komada stoke	Roba u kvintalima
1929.	28.505	322.970
1930.	30.222	371.622

Glavni dio materijala što dolazi ide na račun državne uprave za javne radnje, dok je ekonomska kriza osjetljivo pogodila potrošače.

Na temelju rapalskog ugovora dozvoljeno je uvažati takozvanoj bivšoj trećoj zoni (bližoj okolini Zadra) svake godine određenu količinu robe i hrane bez ikakve carine ili bilo kakve takse. Evo zadnje statistike glede toga na str. 76.

Te brojke trgovine Zadra sa okolicom koja se nalazi u našoj državi, sadržavaju samo podatke službene statistike. U stvari je fa trgovina mnogo veća, jer se mnogo sitnih predmeta izvozi iz Zadra kolima i brodicama za kućne potrebe, a krijumčarstvo je bilo postalo narodna nesreća, tako da je životom nastradalo zadnjih godina 59 naših ljudi.

Vrst robe	Dozvoljena količina	Uvezeno	
		1929.	1930.
Maslinovo ulje	10.000 l	2173	4927
Obično vino	100.000 l	3540	—
Ocat	3.000 l	—	—
Sapun	3.000 kg	1569	9062
Svijetle	15.000 kg	2222	2434
Konopi	30.000 kg	2319	1904
Mreže	20.000 kg	2560	1234
Vuna	10.000 kg	598	227
Izrađeno drvo	30.000 kg	17.834	11.694
Kože	15.000 kg	1398	1876
Slamnat i šeširi	1.500 kg	—	—
Staklarije	3.000 kg	—	—
Poljodjelsko orude	10.000 kg	400	2140
Gvoždarije	10.000 kg	—	368
Slane ribe	20.000 kg	907	60
Žitarice	100.000 kg	60.822	18.386
Tjestenine	50.000 kg	37.683	19.266

Državnih cesta ima na teritoriju Zadra 24 km. Te su ceste dijelom podignute iz strateških razloga zadnjih godina, a dijelom su iz prijeratnog doba, samo su proširene i preuređene.

Budući da je Zadar potpuno odsječen od Italije, dala mu je vlada dobre zračne i morske komunikacije. Zračne pruge su otvorene dne 15. listopada 1926. a saobraćaj se vršio u početku samo između Trsta i Zadra, ali od prosinca 1928. uveli su i prugu Ancora — Zadar. Službu vrši „Talijansko društvo za zračni saobraćaj“ sa tri aviona i to dnevno. Kroz godinu 1930. bilo je 607 putovanja, kod kojih su bile tri nesreće, koje su prouzročile četiri mrtva, dok u prvim trima godinama nije bilo nesreća.

Evo statističkih podataka za zračni saobraćaj:

	1926.	1927.	1928.	1929.	1930.
putovanja	92	664	546	537	607
putnika	148	1302	1375	3670	4901
pisma u kg	44	562	295	493	1853
novine u kg	—	—	6081	7750	10227
trgov. paketi	102	740	1794	34423	16680
putnička prtljaga	944	9025	8984	49518	67488

Dne 2. siječnja 1930. otvorena je nova zračna pruga tri puta sedmično između Rijeke i Zadra, te je obavila kroz tu godinu 250 putovanja sa 975 putnika.

Nakon aneksije Zadra Italiji, preuzela su parobrodarske pruge talijanskih luka sa Zadrom i Dalmacijom ova društva: SAIM, »San Marco«, »Puglia« i »Zaratina«, koja je podržavala i najpasivnije pruge, jer ju je država izdašno subvencionirala. Naša »Jadranska plovidba« uzdržavala je dvaput tjedno vezu Dalmacije sa Zadrom, ali je početkom travnja o. g. to napustila, tako da više ni jedan naš parobrod ne tiče Zadar.

Spomenuta četiri i još druga dva talijanska parobrodarska društva fuzionirala su se ove godine u jedinstveno društvo »Adriatica«.

Lučki promet Zadra je izgledao zadnjih godina ovako:

Godina	Zastava	Jedrenjače		Parobrodi	
		Broj dolazaka	Broj odlazaka	Broj dolazaka	Broj odlazaka
1928.	talijanska inozemna	616	571	1526	1520
		291	282	186	186
1929.	talijanska inozemna	663	636	1530	1532
		336	332	210	210
1930.	talijanska inozemna	590	565	1432	1436
		477	463	210	210

Poštanski je promet Zadra iskazivao 1930. g. 4,100.733 običnih a 144.480 preporučanih pisama (1929. 3,888.963 dotično 135.832, a 1928. g. 3,350.067, dotično 157.393).

Promet poštanskih novčanih uputnica daje za zadnje godine ovu sliku:

	1928.		1929.		1930.	
	Broj	Iznos	Broj	Iznos	Broj	Iznos
Primljeno novčanih pošiljaka	14.683	3,656.942·22	14.941	3,431.089·16	17.064	3,185.454·64
Poslano novč. pošiljaka	16.556	3,869.256·94	18.222	3,659.242·92	19.278	3,300.404·44

Brzjava je bilo u god. 1929. 128.471, a u god. 1930. 142.807. Promet paketa na pošti iznašao je god. 1929. 34.004 komada, a god. 1930. 34.035 komada. Telefonskih razgovora bilo je u god. 1930. 10.646.

Spomenućemo ovdje i promet stranaca-turista. Talijanska vlada je 8. ožujka 1927. priznala Zadru značaj klimatskog lječilišta i kupališta, a potrošila je velike svote za njegovo poljepšanje. Te svote iznose za prošli decenij, kako mi kažu, oko 130 milijuna dinara. Kroz 1930. g. talijanska je vlada potrošila za javne radnje u Zadru 2,319.500 lira, te platila 21.047 radnih dana.

Broj stranaca, koji su posjetili Zadar zadnjih godina, najbolje pokazuje ova tabela:

God.	Talijani		Inozemci		Skupa	
	Broj turista	Broj dana boravka	Broj turista	Broj dana boravka	Broj turista	Broj dana boravka
1929.	6938	17.915	4639	17.593	11.577	35.508
1930.	6712	14.468	2833	11.412	9.545	25.880

1930. g. bilo je od turista inozemaca najviše Jugoslavena (1758), a zatim 232 Nijemca, 157 Austrijanaca, 145 Američana i 131 Mađžar.

Školstvo, prosvjeta i društva

U Zadru postoje, uz osnovne škole, gimnazija, realka, srednja tehnička, obrtnička i trgovačka škola te učiteljska preparandija. Nastavni je jezik sviju škola talijanski, a hrvatski se uči kao sporedni predmet u bogoslovnom sjemeništu i preparandiji. Internat »Tomaseo« za mušku studentsku omladinu ima oko 100 pitomaca, a ženski zavod »Sv. Demetrij« oko 140 gojenica, koje su dobrim dijelom djeca talijanskih optanata iz Dalmacije, koja imaju ili besplatna mjesta, ili uživaju tkzv. pogodovnu izmjenu, t. j. plaćaju 500 Din za 500 lira.

U obrtničkoj školi »P. Bakmaz« bila su 1930. 224 pitomca. Nastava za šegrte traje tri godine, a isto toliko i večernja škola za radnike. Trgovačka škola »L. Ziliotto« imala je 1930. g. 76 redovitih đaka.

Prosvjetna društva su dio fašističkog pokreta. Djeca od 6 do 14 godine su organizirana u »Balilla«, a djevojčice u »Piccole Italiane«. Mladež od 14 do 18 godine pripada skupinama »Avanguardisti« i »Giovani Italiane«. Te četiri grupe imaju u Zadru 1400 članova.

Za odrasle, a osobito radnike, postoji fašistički »Dopolavoro«, kao kulturna organizacija, koja daje svojim članovima brojne povlastice i pripomoći.

Uz ta fašistička društva postoje još čitaonica »Circolo Colauti«, filharmonično društvo, gimnastičko društvo, veslački klub »Diadora«, nogometni klub, te tri pučke knjižnice, uz nekoliko katoličkih ženskih društava.

Jedini zadarski list je »Il littorio dalmatico«, koji kao polutjednik izlazi devetu godinu, a glasnik je službenog fašizma.

Socijalne prilike i zdravstvo

Broj nezaposlenih radnika kojih je bilo 1929. g. 605, počeo se penjati, te je u 1930. dostigao broj od 1864. U 1931. g. broj se nezaposlenih po mjesecima kretao ovako: siječanj 237, veljača 219, ožujak

205, a u slijedećim mjesecima 354, 343, 321, 175, 250, 347, 484, 570, 586.

Kao organ socijalnog osiguranja funkcioniraju u Zadru Kotarska bolesnička blagajna sa 1300 osiguranih radnika i 374 radnice u 1930. g., te Institut za socijalnu skrb. Prijavljeno je bilo 1930. g. 13 176 dana bolovanja.

Radnički sindikati, kao i poslodavački gremiji, postoje u Zadru kao dio fašističkog pokreta. 1930. imao je Savez industrijalaca 67 učlanjenih preduzeća, Savez trgovaca 568, Savez težaka 800, a Savez obrtnika 173 člana, dok je Savez radnika imao 750 članova.

Pokrajinska bolnica u Arbanasima raspolaže sa 220 kreveta. Kroz god. 1929. primila je 1851 bolesnika od čega su 1023 iz inozemstva t. j. skoro svi iz našeg kraja oko Zadra. Za kronične bolesne žene postoji „Hospic sv. Mateja“ na Voštarnici kraj Zadra sa 50 kreveta. Općina je srušila staru osamicu pri ulazu u grad i sagradila novi paviljon-osamicu kod pokrajinske bolnice.

1929. umrlo je u Zadru 28 (6.5% svih smrtnih slučajeva), a 1930. 19 osoba od sušice. U bolnici u Arbanasima je 1929. g. bilo 109 sušičavih (41 iz Jugoslavije), bolesnika od raka 31. Venerično zaraženih muškaraca i žena javilo se u ambulanti bolnice 85, dotično 49, od kojih je 19 primljeno na bolničko liječenje.

Velika zima 1929. uništila je malarične komarce, tako da je te godine bilo samo 216 malaričnih bolesnika, ali se taj broj 1930. g. podigao na 507.

Hrvati i Srbi u Zadru

Hrvati i Srbi u Zadru žive većinom tihim obiteljskim životom. Postoje od društava samo staro hrvatsko „Pripomoćno društvo“ i „Društvo jugoslavenskih žena“ (sa 30-tak članica), koja se bave pomaganjem oskudnih sunarodnjaka, osobito siromašne djece. U sjedištu našeg konzulata je „Jugoslavenska čitaonica“, dosta nemarno posjećivana, a u crkvi oo. trećoredaca je i jedno vjersko društvo za djevojke. Inače postoji jedno hrvatsko i jedno srpsko zabavište za djecu, koja još ne polaze školu, dok ostala djeca idu u državne škole.

G. dr Branko Parać,

pravoslavni sveštenik iz Dvora i narodni poslanik u Skupštini, koji je nedavno održao u beogradskoj Sabornoj crkvi opće zapaženi govor o odnosu kršćanstva prema socijalnom pitanju, pozdravljajući urednika „Socijalne revije“, piše nam i ovo: „Ljudi su gospodari stvarima i sve bi bilo dobro, da nisu ljudi postali zli. Ali mi vjerujemo da dobro mora pobijediti, zato se i borimo. Hrišćanska ideja je neiscrpivi izvor životne snage, probudimo je i oživimo je, i preporodićemo ljude.“

Vilko Rieger :

Socijalizacija i socijalni kooperativizam¹

Dakako da privatno vlasništvo nije apsolutno i neograničeno, kako su to smatrali Rimljani, nego relativno, prema općemu dobru, kojemu također mora služiti po zakonima opće potrebe, pravednosti i ljubavi prema bližnjemu. — Država može i sredstva produkcije, koja su vlasništvo privatnika, prenijeti u vlasništvo cjelokupnoga radništva, ako to dovodi do rješavanja socijalnoga pitanja, koje nas potpuno zadovoljava. Neka se instrumenti rada sjedine ponovno s radnicima u naravno jedinstvo, iz kojega bijahu istrgnuti po kapitalističkom gospodarskom sistemu.

Dr Franjo Kordač, nadbiskup praški, u poslanici o socijalnom pitanju od 4. siječnja 1931.

1. Katolički socijalizam?

Borba za koranicu suhoga hljeba i grozničavo traženje rada i namještenja, simbolom su vremena u kojem živimo. I lijevo i desno, u Americi i u Europi, na sjeveru i na jugu, u industrijskoj i agrarnoj zemlji, jednom riječju svugdje, kuda god bacimo pogled, nailazimo upravo na strašne prilike. Bijeda i siromaštvo zauzeli su svugdje maha. Nezaposlenost se širi. Kriza koja je zahvatila sve staleže, najteže je pogodila radničke mase i seljaštvo. Prilike su postale upravo očajne, i nije čudo da kraj toga onaj buntovni, komunistički duh nalazi plodno tlo.

No to nije sve.

Isprva tiho, a onda sve glasnije i žešće, a na koncu silnim elanom, marksistička je ideologija počela dobivati određene forme. Isticalo se naročito da je kapitalistička ekonomija kriva svemu zlu, i da je radi toga treba nemilosrdno ništiti. Socijalizacije te direktno ili indirektno državni kapitalizam predlažu se od strane marksista, kao jedinc ispravno rješenje socijalnoga pitanja. Većina socijalista je protiv državnoga kapitalizma i protiv nacionalizacije sredstava produkcije, jer se boji državne vlasti, koja bi mogla biti protiv interesa radnih slojeva, a osim toga pokazuje na loše strane državnoga kapitalizma u današnjoj sovjetskoj Rusiji.² Pri tome pledira za način socijalizacije kakav je iznio austrijski socijalista Bauer, naročito za velika poduzeća; u njihovom upravnom vijeću ima da bude jedna trećina radničkih predstavnika, jedna trećina konzumenata, i jedna trećina predstavnika državne vlasti. Država bi bila regulator oprečnih interesa zaposlenih radnika i konzumenata.

Na koncu, kao vrhunac svega, i u katoličkim se redovima pojavila težnja za socijalizacijom, provedenoj u

većoj ili manjoj mjeri. Javlja se ponajprije u Njemačkoj u grupi tzv. katoličkih socijalista. Kao vode toga novoga pokreta u socijalnoj orijentaciji katolika nastupaju Heinrich Mertens iz Kölna,³ Otto Bauer iz Beča i neki drugi, podupirani radikalno antikapitalističkim krugovima oko socijalnoga romantika Antuna Orela. Taj pokret je jako mlad; počeo je od prilike pred 5 do 6 godina. U službenom izdanju »Görres«-društva, u članku pod naslovom »Katholischer Sozialismus?«⁴ Benedikt Beham O. S. B. karakterizira prema spisima Heinricha Mertensa, idejnoga vode toga pokreta, načela katoličkoga socijalizma.

Katolički socijalisti nijesu propagatori nikakvoga religioznog socijalizma, kojega bi izvodili iz Evandjelja i iz »Besjede na gori«. Socijalizam im je u prvom redu traženje posvema ekonomskog karaktera, osnovano na nekim »znakovima vremena«. Katolički socijalisti potvrđuju kritiku kapitalizma, kako ju je iznio Karl Marx, dakako, više formalno, nego po sadržaju. Za njih je kapitalizam, kako veli njihov ideolog Ernst Michel, društveno stanje, u kojemu vladaju demonske sile. To radikalno antikapitalističko stanovište glavno je obilježje katoličkog socijalizma. U socijalizmu gleda Mertens sasvim druge značajke, nego što se to do sada činilo u katoličkim krugovima. Za nj je socijalizam »narodni pokret protiv individualizma«, rođen iz materijalne i duhovne potrebe proletarijata; »pokret za oslobodenje proletarijata«, pozvan od Boga, da svlada današnje kapitalističko gospodarstvo, jer ovo počiva na ideji profita. Socijalizam nije katoličkim socijalistima čvrsta dogma, nego tek neki »sekularni pokret koji je pozvan i osposobljen da stvori novi društveni poredak i da mu bude nosiocem.« (Mertens). Katolički socijalisti tvrde, da socijalizam treba neko osvježenje, neku obnovu duha, koja ima doći po vjeri. To ne može učiniti marksizam; nove snage može socijalizam steći samo iz svijeta vječnosti. Socijalistički pokret budućnosti mora biti i neki religiozni pokret, on mora dati duši religiju.

Za socijaliste katoličkog smjera nijesu socijalizam i marksizam identični. Radi toga dozvoljavaju socijalizam i kao politički pokret. Mertens tvrdi, da se taj pokret može održati u potpunom skladu s crkvenom naukom i veli: »U crkvenim odlukama ne treba da bude brisana ni jedna riječ, a može se ipak biti mišljenja, da se socijalizam ne smije pustiti po strani...« Mertens ne vidi potrebnim posebni pokret kršćanskih socijalista uz marksističke. Ne smatra ga niti korisnim, jer bi samo oslabio jedinstvenu frontu proletarijata.

Katolički socijalisti su mišljenja da socijalizmu pripada budućnost, a do nje i do novoga gospodarstva doći će se jedino slomom kapitalističkoga načina produkcije i socijalizacijom. Socijalističko društvo imalo bi povrh svega dati podlogu za slobodan razvoj svake individualnosti.

Centralna misao novoga Mertensovog pokreta bila bi dakle: kršćanstvo i socijalizam spadaju zajedno; svijest proletera o solidarnosti nije ništa drugo, već kršćanska misao o bratstvu. »I mi smo socijalisti zato, jer smo

kršćani, a ne usprkos toga što smo kršćani.« »Katolički socijalisti«, piše B. Beham, „hoće dakle socijalizam i njegovo ostvarenje kao potpuni katolici, t. j. u potpunom skladu s katoličkom naukom, i kao potpuni socijalisti, potpuno na stanovištu današnjeg socijalističkog pokreta.“ Oni ne niječu direktno privatno vlasništvo, premda su za socijalizaciju, priznaju brak i obitelj kao visoke vrednote, napuštaju materijalističke shvaćanje i nauku Karla Marksa o borbi klasa, ne trpe terorizam i priznaju važnost kontinuiteta u toku razvitka gospodarstva.

Do sada iznijete stvari iz ideologije katoličkih socijalista, razbacane su posvuda; oni još nijesu sistematizirali svoje poglede na život i svijet. Još uvijek traže i istražuju, ne opredjeljuju se konačno. Lutaju, traže, hoće i lijevo i desno, označuju puteve, ali konačnu svoju svrhu i izgled toga budućeg društva na katoličkim i socijalističkim temeljima nije im još uspjelo iznijeti, niti će to tako skoro biti. Nije lako naći srednji put između socijalizma i katolicizma i ostati ujedno na temeljnim zasadama jednoga i drugoga.

Kritika katoličkoga socijalizma, iznesena po dru Johannesu Messneru⁵ pokazuje nam u punoj slici čitav problem katoličkog socijalizma. Katolički socijalisti idu za tim, da unesu neke promjene u socijalizam, no nerazumljivo je zašto oni ne bi radije prihvatili izvjesne modifikacije u kapitalističkom načinu proizvodnje, ili recimo nauku socijalnoga kooperativizma. Osim toga danas kapitalizam nije više ono, što je bio prije; antiteza kapitalizam — socijalizam već je prilično zastarjela. Socijalnom politikom povećala se danas životna sigurnost radničkih masa, a ni rad nije više samo obična roba, jer se stvaraju tarifni ugovori. Industrijski i kapitalistički apsolutizam znatno je umanjen uvedenjem radničkih zakona i t. d., i t. d.

Premda smo iskreni protivnici kapitalizma, moramo priznati da se danas ne može govoriti o „apsolutnom privatnom vlasništvu“ i o „zarobljenoj“ i „bespravnoj“ radničkoj klasi. Tu su se katolički socijalisti povelj za mišljenjem, da je upravo kapitalistički sistem kriv svim socijalnim i gospodarskim nevoljama. To mišljenje nije ispravno u svojoj potpunosti, jer se mnogo društvenih zala daje prebaciti na druge uzroke, na svjetski rat, na neomerkantilizam itd., itd.

B. Beham se ne zadržava na izvodima dra Messnera, on ipak smatra katolički socijalizam veoma opasnim, naročito zato, jer unosi u katoličke redove klasnu borbu. Struktura gospodarstva ukazuje danas na sasvim druge smjerove, a nipošto na klasnu borbu. Radi toga leže zadaće socijalnoga katolicizma na posve drugoj strani, nego što je antiteza kapitalizam-socijalizam.

2. Katolički kolektivizam?

Usprkos kritike dra Messnera, B. Behama, i nekih drugih, pokret Mertensovoga katoličkog socijalizma nalazi oduška na drugoj strani, te se pojavljuje kao pokret

katoličkog kolektivizma, propagiran napose po katoličkom časopisu „Von frohen Leben”,⁶ pod utjecajem socijalnoga shvaćanja praškoga nadbiskupa dra F. Kordača, u njegovoj enciklici o socijalnom pitanju. Taj pokret nije saglasan s Mertensovima, i čak se Alfons Erb, jedan od prvoboraca katoličkoga kolektivizma, čudi, kako se još uvijek taj pokret može nazivati „katoličkim”,⁷ kad se u njemu nalazi toliko protivština s katoličkom naukom.

Stav katoličkog kolektivizma je posve drukčiji. Alfons Erb označuje ga ovim riječima: „Španjolski zid, koji se nalazi između crkve i napuštenih ljudi, što naokolo lutaju, mora pasti bez obzira. Šta mogu svi razgovori o „svetom vlasništvu” prema pokušaju da se stvori novi socijalni red u vrijeme, kada je „vlasništvo” postalo zbilja izrod pakla, jer služi samo tome, da potlači ljude i da njihovu dušu dovede u najgoru opasnost. Milijuni nemaju više uopće nikakvog vlasništva. Mi se moramo konačno pobrinuti da ti ljudi ne mogu više doći na misli kakva je na pr.: Kakova je to crkva i kakav Bog, kojemu je svetije vlasništvo gospodara željeza i ugljena, velikih posjednika, dioničara velikih banaka, nego naš život, naše obitelji, naše duše, koje su pritisnute nevoljama našega života”.

Isusovac P. Pesch piše ove riječi:⁸ „Na putu k narodnoj duši prijeći nas prije svega duboko nepovjerenje masa prema Crkvi i kršćanstvu. U nama se gleda zastupnike kapitalističkih interesa, zaštitnike kapitalističkog gospodarstva. Ovo krivo mišljenje i nepovjerenje mora se pobijati svim silama ispravnošću i poštenjem. Mi moramo zauzeti u našem programu jasno stanovište protiv kapitalizma... Da se svlada nepovjerenje socijalističkih radnika, a ujedno da se i kršćanske radnike sačuva od sličnoga neopravdanog nepovjerenja, prvi je uvjet potpuni razlaz s kapitalističkim sistemom. Moramo poučiti narod, da individualistički kapitalizam stoji u najvećoj protivnosti s kršćanskom naukom i moralom... Kapitalizam i kršćanstvo stoje nasuprot kao vatra i voda!”

Dr Josef Dillersberger naglašava:⁹ „Oni (t. j. radnici) moraju čuti, da se pripravlja put naziranju, da i u katoličkim krugovima predstoji revolucija, kakve nije bilo u povijesti crkve od Konstantina Velikog. Crkva opet želi biti sa siromasima...”

A dr A. Schiwillers, novi biskup St. Gallena, veli: „Danas je vrijeme, kada za nas katolike počinje nova misija. Na novim temeljima treba sagraditi novi svijet. Da se riješi ta zadaća, treba radikalni, kršćanski, duboki katolički duh...”

Ideje katoličkog kolektivizma tumači dr Wiesinger, leader toga pokreta na ovaj način: „U slučaju da crkva postane saveznica radništva u svetoj borbi za pravo rada, 50% današnjih socijalista vratilo bi se crkvi, kako je to računao već Schaurhofer. Svaka vojska koja ide u boj ima svoje duhovnike. A ta vojska (proleter), koja se bori da stotinama tisuća pribavi ljudski opstanak i koja hoće da ubija samo one, već u evanđelju osudene protivnike siromaha, nema duhovnika. A ako joj naše propovijedi ne pomognu u nevoljama, nemojmo

se čuditi hoće li kasnije smatrati propovijedaonicu suvišnom, pobijedi li jednom bez naše pomoći. Novo socijalno stajalište naglašuje u negativnom smislu oprečnost kapitalizma i Crkve. S pozitivne strane donosi ideju kolektivizma.”

Nadutih jedra plovi se u socijalizam. Ljudi su se već naučili, da vide kao državna poduzeća pošte, željeznice i t. d. Uvode se razna osiguranja protiv nesreće, za slučaj starosti i nezaposlenosti. Sve to je kolektivizam svoje vrste i jedan most k socijalizmu. Katolički kolektivizam ne traži odmah socijalizaciju svih posjeda zajedno, ili socijalizaciju mase, on hoće samo bolju razdiobu plodova rada. Chersteton naziva to „distributizam”. Katolički kolektivizam je na čistu, da je potrebno socijalizirati prometna sredstva, ugljenike, tvornice čelika i željezne robe. Međutim je problematično, kako bi izgledala forma vlasništva za poljodjelce. Katolik može biti kolektivist. Do toga rezultata dolaze dominikanac Sertillanges u Francuskoj, prof. Nitti u Italiji, župnik Carbonell u Španiji.

Argumentacija za socijalizaciju u smislu katoličkih kolektivista leži u činjenici, što oni smatraju da ona nije uperena protiv privatnog vlasništva. Eksproprijacija u svrhu kolektivizacije nije ništa drugo, nego uspostavljanje naravnog reda, t. j. da se dobra ovoга svijeta razdijele po mogućnosti svima podjednako. Osim toga, ne može se u jednom društvu govoriti o eksproprijaciji, — slažu se katolički kolektivist i Marksom, — ako većina ne posjeduje ništa, a sva dobra je samokolicina prigrabila u svoje ruke.

Socijalizacija bi, — tako bar drže katolički kolektivist, — odstranila iz prometa lošu robu i nepotrebne luksusne artikle, koji se proizvode samo zbog postignuća dobitka. Životne namirnice bile bi jeftinije, jer bi se uništili posrednici u trgovini. Poradi pojevtinjenja životnih namirnica, porasla bi kupovna snaga pojedinaca. Mašinizam i taylorizam, koji su nesumnjivo produkt današnjega kapitalizma, napustili bi se, otpali bi troškovi reklame, roba bi bila bolja, kontrola lakša, kolektivizacijom pomnožilo bi se bogatstvo radnika, jer bi doista primao plaću za svoj rad i tako lakše došao do nekih ušteda i do svoga vlastitog imetka.

To su glavna shvaćanja katoličkih kolektivista. Glavno zlo vide u kapitalizmu i kapitalističkom gospodarskom sistemu, te hoće da ga zamijene kolektivističkim društvenim poretom.

3. Za katolički kolektivizam - ili protiv njega?

Pogodbena rečenica nadbiskupa Kordača, da je socijalizacija sredstava produkcije dozvoljena, ako to dovodi do rješenja socijalnoga pitanja, uzbunila je socijalno orijentirane duhove u katoličkim redovima. Nadbiskup Kordač, kao mjerodavni interpretator enciklika dozvoljava socijalizaciju u principu, što upravo znači pravu revoluciju na polju socijalne orijentacije katoličke crkve. Je li to u skladu s katoličkom naukom o vlasništvu? Dozvoljava li katolička crkva doista socijalizaciju i eksproprijaciju?

To su pitanja, koja nam se nameću i na koja treba odgovoriti. Kršćanska sociologija na čelu s P. Peschom, interpretirana kod nas po dru Kreku i dru Ušeničniku, svada pitanje socijalizacije na jednostravno pitanje o privatnom vlasništvu.

Pravo privatnog vlasništva, kao eminentno naravno pravo, potječe od Boga, a sastoji od prava raspolaganja nekim predmetom. Vlasnik može taj predmet potrošiti ili trošiti, uopće upotrebiti ga prema želji i svojim intencijama. U slučaju, da ga se samovoljno isključi od raspolaganja s tim predmetom, povrijeđuje ga se i radi protiv naravnoga prava. Međutim privatno vlasništvo nije neograničeno, jer u posljednjoj liniji potječe od Boga. Samo je Bog apsolutni vlasnik predmeta, a zemaljski vlasnik raspolaže samo dobrima, koja mu je povjerio Bog. No uza sve to, raspolaganje privatnim vlasništvom ima se kretati unutar zakonskih ograda i unutar granica pravednih državnih zakona.

Država može dakle, što se tiče raspolaganja privatnim vlasništvom, postaviti mu s obzirom na opće dobro pravedne granice. Pita se samo, kako daleko može država da ide. Problem kompetencije države u stvari privatnog vlasništva je ujedno i pitanje socijalizacije.

Opće je dobro nad pojedinačnim. Radi toga je ovlašten državni auktoritet, da obzirom na opće dobro ograniči prava pojedinaca. Osnovica ograničenja privatnog vlasništva nalazi se u socijalnoj nuždi. Državna vlast, veli sv. Toma, može raspolagati dobrima svojih podanika, kada je to u općem interesu, ali ih ne može razdijeliti prema svojoj želji.

Ono što u državnim zakonima i naredbama, koje ograničuju pojedinačno pravo i slobodu, prelazi granice dozvoljenoga, nije više od Boga dano pravo, nego samovolja i razbojstvo.

Na sličan način tumači i univ. prof. Otto Schilling iz Tübingena¹⁰ pravo države da zadire u privatno vlasništvo. On se poziva na srednjovjekovne teologe, koji su se tim pitanjem bavili tamo, gdje raspravljaju o državnim porezima. Zajedno sa sv. Tomom oni uče, da država ne smije raspisivati poreze u većem iznosu, nego što je potrebno. Prekoračenje granice bilo bi istovjetno s razbojstvom. U enciklici „Rerum Novarum” ističe se isto mišljenje: Država ima pravo, da upotrebu vlasništva dovede u sklad s općim dobrom.

Privatno vlasništvo sadrži u sebi bitna prava, da se troši i potroši, nadalje pripada tome pravo na plodove i dohodak. Država nema ovlaštenja da taj dohodak oduzme u ime poreza, i da se tako samovoljno suprotstavi prirodnom pravu.

Sv. Otac Pio XI. i Leon XIII. stoje čvrsto na stanovištu privatnoga vlasništva u stvari konzumnih dobara, dok u stvari produkcijskih dozvoljavaju zadiranje u pojedinačno vlasništvo, ako je to zaista potrebno.

Primijenimo li sada kršćansko načelo o privatnom vlasništvu na postavljeno pitanje, za kolektivizaciju ili protiv nje, za socijalizaciju ili protiv nje, dolazimo do zaključka, koji ističe i prof. Schilling

da je sasvim nespojiv s kršćanskim shvaćanjem o vlasništvu zahtjev, da se „podržave” sva za socijalizaciju „zrela” poduzeća, ili prevedu u opće vlasništvo. Kršćanski pojam o vlasništvu dozvoljava socijalizaciju nekoga poduzeća samo onda, kada je socijalna nužda potpuno dokazala potrebu socijalizacije. Ta nužda ima se dokazati po stručnjacima, koji žele služiti općemu dobru i samoj stvari, a nikako ne partiji i partijskim doktrinama. Kao primjer navodi enciklika „Quadragesimo anno” slučaj, kada bi produkcija izvjesnih dobara po privatnicima dala ovima u ruke preveliku socijalnu moć. Toliko prof. Schilling, jedan od prvih katoličkih sociologa u Njemačkoj.

Dolazimo dakle do spoznaje, da država nema prava ograničiti privatno vlasništvo, produkciju, konzum i distribuciju tako dugo, dok se to vidno ne protivi općemu dobru i dok se ne krše prava drugih. Država bi prekoračila granice svoje ovlasti, kada bi bez daljnega socijalizirala sva ili većinu poduzeća. Naravno, ako se to ne bi dogodilo silom, t. j. u obliku eksproprijacije, ne bi se protivilo naravnom pravu. Međutim je nenasilna eksproprijacija jedna velika utopija, jer kapitalisti ne će nikada privoljeti da dobrovoljno napuste svoje tvornice i poduzeća u korist države.

Katolički kolektivistici smatraju da je danas nastupilo vrijeme, kada se malo po malo ima pristupati socijalizaciji. Da li je tako, ili nije, o tome se daje najmanje diskutirati. Jedno je sigurno, kada bi i bilo dokazano, da socijalizacija doista dovodi do općega blagostanja i da će se pomoću nje izvući kola iz ovog teškog današnjeg blata, onda ne bi upravo ništa priječilo sve ljude, koji dobro žele ispaćenom čovječanstvu, a da objeručke ne prihvate kolektivizaciju, kao izlaz iz današnjega stanja.

No čitava ta „kolektivizacija” nije ništa drugo, nego jedan veliki upitnik. Protiv nje govori toliko raznih činjenca, da spram nje moramo biti veoma skeptični. Ostaje nam dakle pravilo: da je socijalizacija dozvoljena samo onda, ako je socijalno zlo potpuno dokazalo njezinu potrebu.

4. Poteškoće socijalizacije

Socijalizirana ekonomija može se razviti samo unutar današnje države i to s razloga što imade neki prisilni karakter, koji se može uspostaviti samo silom. Produkciju bi organizirala država, tvornice bi zahtijevale sad više, sad manje radnika. U slučaju, kad se radnici nebi dovoljno htjeli podvrgnuti odredbama države, ona bi upotrijebila silu. Socijalista Tugan-Baranowsky priznaje sam, kako to i dr Ušeničnik¹¹ ističe, da je najteža zadaća, koju bi imao riješiti socijalizam, kako da se organizira produkcija po načelu proporcionalnosti, t. j. da se od svake robe proizvede upravo toliko, koliko je potrebno. U kapitalističkom društvenom sistemu izravna se to samo po sebi, po zakonima tržišta, ponude i potražnje.

Zakone ponude i potražnje morat će socijalizirana država namjestiti statističkom organizacijom, dakle birokracijom, koja će određivati tok produkcije. Proporcionalnost socijalizirane produkcije imat će za nužnu posljedicu prisilnu razdiobu rada, a svaka sila, tako i ovdje, rodit će naravno nezadovoljstvom.

Još je neugodnije pitanje, kako da se razdijele dobiveni produkti Socijalističko načelo glasi: Svima jednako. Kakova će to biti jednakost, ako dobar radnik, koji se muči čitav dan i ljenivac, slab radnik, dobivaju od čitave produkcije jednaku količinu dobara. Gdje je tu pravda? Radi te poteškoće, postoje dvije teze, kako da se uredi to pitanje.

1. Svaki neka radi, koliko može, a neka prima od države, koliko je zaslužio. To je prvo načelo. No tko će odlučivati o tome, koliko je zaradio pojedini radnik, koji je posao za koga i t. d. Bez sumnje fungirat će tu kao regulator država, koja će imenovati u tu svrhu stručnu komisiju. Da li se ne će ta komisija korumpirati? Tko će odlučivati o radnom vremenu za svaki posao, ako se uzme u obzir da su neki poslovi teški, a neki lakši? Može li se uopće na taj način pravedno suditi? Koliko će produkata dobiti oni, koji se ne bave striktno fizičkim radom i tko će to određivati? Sama pitanja i sami upitnici. Odgovor bi u teoriji možda bio lagan, ali u praksi je to sve veoma komplicirano i teško bi se moglo riješiti.

Slabi radnici i duševno ili tjelesno zaostali imali bi po gornjem načelu dobivati samo po svome radu. Isto tako i oni, koji uopće ne mogu da rade. Neki će dobivati manje, a neki uopće ništa. Zar je to pravo? Zar i oni nemaju potreba i pravo na život?

Radi svega toga, ruski socijalista i ekonom Tučan-Baranowsky, otklanja taj način organizacije produkcije. On veli: „Ako bi se cijena produkata ravnala po radu, kršilo bi se načelo o jednakosti svijeta, jer jedan dio radnika ne bi dobio one produkte, koje su si slučajno prisvojili već drugi. Ekonomska pravda zahtijeva, da se socijalna potražnja izravna sa socijalnom ponudom. Po ovom načelu, morat će se ravnati cijene u socijalističkoj državi upravo onako, kako u današnjoj kapitalističkoj.”

2. Drugo je načelo: Svaki neka radi, koliko može, a neka prima od države, koliko mu je potrebno.

Tu se postavlja veliko pitanje, tko će odlučivati o potrebama pojedinaca. U slučaju da država bude taj faktor, znači to potpuno uništenje osobne slobode. Bude li to naprotiv pojedinac, ne će ga se nikada zadovoljiti, jer ljudske potrebe uvijek rastu.

No najteži i najveći je problem, kako da se u socijalističkom društvu uzdrži volja za rad. U slučaju da svaki dobiva prema svojim potrebama, bit će veoma rijetki oni koji će htjeti da rade. Njih će se morati poput Diogena tražiti svijetiljkom u ruci. No i u slučaju da se provede ono drugo načelo: „svakome po zasluži,” ne bi se nimalo povećao interes za rad. Socijalizam obećaje, da će svakome biti zagarantirana mogućnost života i prehrane. Ljenčinama ne treba više. Glavno da se živi i ništa ne radi. Osim toga,

dobiva li svaki po svome radu, jako ćemo brzo imati opet razliku između bogatih i siromašnih. U svakom smo dakle slučaju dospjeli u škripac, iz kojega ne možemo izaći.

Ideal socijalizirane produkcije je velika internacionalna država, neke vrste Paneuropa. Međutim, dok bi pojedine socijalističke države imale uvijek konkurenciju kapitalističkih država, koju se teško može izdržati, ogromni bi aparat internacionalne države, stvorene od pojedinih socijalističkih država, bilo upravo nemoguće voditi. Tu bi birokracija bila alfa i omega svega.

Postoji dakle velika neizvjesnost, da li bi kolektivizacija, kako je zamišljaju katolički kolektivisti, donijela željeni plod. Moglo bi se dogoditi da bi se socijaliziranjem dovelo ljudsko društvo u još veći kaos i s time u vezi u teže prilike, nego što vladaju sada. To možemo lako zaključiti iz onoga, što je naprijed izneseno. Nije nevjerojatno da bi se još više povećalo nezadovoljstvo, nego što je do sada slučaj. Zbog toga je opasno upuštati se u takve eksperimente, a nije oportuno ni u kojem slučaju.

Pledirati protiv kolektivizacije ne znači biti za kapitalistički društveni sistem. Postoji i srednji put, zlatna sredina. To je pokret, koji žestoko osuđuje kapitalizam i njegovu pohlepu za profitom, ali koji je veoma daleko od socijalizma i koji mu je što više protivan. Radi se o socijalnom kooperativizmu, koji se ne bavi eksperimentiranjem, već ide naprijed svojim jasno zacrtanim stazama. Razlikuje se poglavito od socijalizma u tome, što je socijalizam tek daleki ideal, dok je socijalni kooperativizam započeo već izgrađivati temelje novoga društva.

5. Stav socijalnoga kooperativizma

Dok socijalizam producenta, t. j. pravi socijalizam, traži kolektivizaciju, dotle socijalizam konzumenta, socijalni kooperativizam (zadrukarstvo) ide doduše također za neke vrste socijalizacijom, no koja nikada nije eksproprijacija i prema tome nije u suprotnosti s naravnim pravom, jer ne ukida silom privatno vlasništvo.

Socijalisti širom svijeta, udruženi u socijalno-demokratskim strankama, pripadaju idejno više manje smjeru državnoga socijalizma. No i onda, kada izričito nijesu državni socijalisti, logičan je zaključak, da oni to moraju biti, jer nacionalizacija, socijalizacija, kolektivizacija i t. d., koju zahtijevaju socijalisti, imaju kao nužnu posljedicu ojačanje državne vlasti. Jedino pomoću sile i to državne, može se sprovesti socijalizacija, i radi toga većina marksista smatra državu kao najbolje sredstvo, da reformira socijalni sistem. Sve reforme provodi socijalizam odozgo, a socijalistička je država jedini gospodar naroda.

Svaka država utemeljena je na principu sile. Gotovo da se ne da zamisliti država bez zakona, policije, vojske, zatvora, žandara itd. To je sve potrebno za održanje reda. Ipak negdje se država više ravna po volji naroda, a negdje manje. Potpuno je sigurno, da će u kapitali-

stičkoj državi kapitalisti voditi uvijek prvu i glavnu riječ. Pa i u socijalističkoj državi nije vlast u rukama naroda, nego jednoga političara, koji je slučajno došao na kor-milo.

Dr J. P. Warbasse iz New-Yorka¹² ističe opasnost, koja je vrlo vjerovatna, da će se socijalistička država udaljiti više od ideala slobodnoga društva, nego današnji kapitalizam, premda Marx i neki moderni socijalisti žele slobodno društvo i rasap političke države. On drži da je teže utemeljiti slobodno društvo u socijalističkoj državi, koje će stajati izvan dohvata vlasti, nego što je to slučaj u sadašnjoj kapitalističkoj.

Socijalističkim odgojem i propagandom radništvo nalazi sve više opreka između kapitalizma i socijalizma. Sve žesće traži se ukinuće privatnoga gospodarstva, kontrola države i preuzimanje socijalnih funkcija po državnoj vlasti. Države pomalo popuštaju, daju ljudima toliko socijalizma, koliko traže i ima još samo malen broj industrija, u koje nije zadro državni autoritet. Velika je ironija u tome, što to političke socijaliziranje provode kapitalističke države, odnosno njihovi službenici, koji su teoretski protivnici socijalizma.

Socijalizam se ne da ostvariti revolucijom i političkim metodama. Sve socijalističke pobjede na izborima nijesu nam još donijele socijalizma, niti su glasovi izbornika prouzrokovali izmjenu gospodarskoga sistema. Gospodarski sistemi mijenjaju se samo tekom naravnoga razvoja. Socijalističke revolucije u Rusiji, Njemačkoj, Finskoj, Ugarskoj i Austriji nijesu mogle ostvariti pravi socijalizam. Time se dokazuje gornja teza sama po sebi.

Mnogi misle da u političkim državama vladaju narodi. Tome nije tako. Prof. Warbusse tvrdi, da je nemoguće biti narodu vladar u državi i sluga u industriji. Danas narodi nemaju slobode. Nad njima je fašistička ili boljševička država i tlači ih. Etatizam je zavladao u državnim poslovima. Država može ubijati na veliko i na malo, i nitko joj ne može ništa. Ne može ju se pozvati na sud. Ona je najveći tiranir i tlačitelj. Herbert Spencer naziva to stanje „modernim ropstvom“. Država pretpostavlja u svemu svoje dobro. Usprotivi li joj se tko, već je zao čovjek. Oružjem i terorom čuva se vlast države.

Ide li državi zlo, popušta narodu. Borbe gladijatora s bikovima, besplatna prehrana, podizanje parkova itd., sve su to znakovi da je država slaba i da se hoće ojačati na taj način. Socijalistička država je jaka radi toga, jer najviše popušta narodu.

Kada bi država prestala iznenada postojati, društvo bi se našlo u zlom položaju, jer se život naroda, puka, već potpuno uskladio sa životom države. Narod treba državu, zato je politička država jaka i postojat će u današnjem obliku sve dotle, dok ne nastupi zadružna, kooperativna demokracija.

Socijalistička država hoće da uništi privatno vlasništvo produkcijskih sredstava. Warbusse kaže, da ne razumije, kako bi se pomoglo puku ako država socijalizira produkcijska sredstva. Privatno vlasništvo je potrebno. Socijalni kooperativizam ne nijeće privatno vlasništvo, jer zna da ono nije ništa zlo i da ga svaki

treba. Tek je pitanje u pogledu distribucije. Privatno vlasništvo pravi čovjeka štedljivim, daje mu osjećaj zadovoljstva i oslobađa ga: briga. Kada je čovjek vlasnik, osjeća ličnu odgovornost i postaje štedljiv. U ekonomskom smislu štedljivost stvara sposobnost da se umnožava, čuva i sačuva.

Socijalizacija će ubiti taj smisao u pojedincima, jer ako će država posjedovati sve potrebno, štedljivost pojedinaca gubi na vrijednosti. Narod će postati automatski masa bez posjeda, koja će stalno ovisiti o dobroćinstvima velike nelične mašine, zvane država. Ako joj se ulaguje i radi što ona hoće, ima se sve. Ako joj se tko usprotivi, taj je propao zasigurno.

Posljedica socijaliziranja jest birokratiziranje u najvećem stepenu. A to ne dovodi nikada k dobru.

Socijalni kooperativizam smatra da progres, kao i preuređenje sadašnjega poretka, ne mogu doći najednom i odozgo. Socijalne promjene dolaze odozdo, od ličnosti. Socijalni kooperativizam ne slaže se s marksizmom, koji tvrdi, da sve zavisi od ekonomskih uvjeta. Priznaje vrijednost pojedinaca, odbija borbu klasa kao faktor progresa. Najveću važnost polaže na odgoj ličnosti, jer samo na taj način, t. j. postepeno (evolucijom), socijalnim odgojem može društvo dobiti drugi izgled. Silom se nikada ne će stvoriti društvo koje će sve zadovoljiti, jer sila povlači za sobom uvijek i nezadovoljstvo.

Dakle: mirnim putem i postepenim razvojem, bez nasilnih sredstava; to je program socijalnoga kooperativizma.

6. Program socijalnoga kooperativizma.¹³

Program socijalnoga kooperativizma najzgodnije je formulirao nedavno preminuli francuski ekonom Charles Gide.

Vode zadrružnoga pokreta pridaju zadrugarstvu daleko veću važnost, nego što to čine socijalisti i kapitalisti. Za kapitaliste je zadrugarstvo jedna vrsta poduzeća slična onima što već postoje, uz neku primjesu filantropije. Socijalisti naprotiv gledaju u zadrugama sudruge u periodama štrajkova i elementarnu školu za budući socijalistički poredak.

Međutim javlja se novi smjer socijalnoga kooperativizma, koji za zadruge traži autonomno polje rada, odijeljeno od kapitalizma i socijalizma. Osnivači pokreta socijalnoga kooperativizma su rochdalski pioniri, no njihov je program tokom vremena znatno proširen i mnogo jasnije definiran, naročito po nimskoj zadrružnoj školi na čelu s prof. Gide-om.¹⁴

Socijalni kooperativizam je protivnik današnjega kapitalističkog sistema i ne priznaje njegov karakter: slobodnu konkurenciju, profit, kapitalistički sistem plaća, neograničeno individualno vlasništvo, i hoće da realizira novi gospodarski sistem i da na evolucionom načinu socijalizira produkcijska sredstva.

Do sada je samo pohlepa za dobitkom bila movens ljudskoga htičenja. Ta pohlepa ima da se uništi pomoću sistema zadovoljenja po-

treba, što je moguće jedino onda, ako ekonomska uprava pređe iz ruku producenata u ruke konzumenata. Glavno je dakle konzumna kooperacija, dok su ostale kooperacije provizorne te će biti prije ili kasnije resorbirane po konzumnom zadrugarstvu.

Socijalni kooperativizam polazi dakle s gledišta trošača konzumenta. Konzumenti su svi: buržoazija i proleterii, trgovački namještenici, privatni i javni činovnici, učitelji, profesori, liječnici itd. Oni imaju zajedničke interese, koji treba da budu osnov rada na gospodarskom napretku. Interesi producenata, bili oni radnici, ili kapitalisti, to su interesi klase, dok su interesi konzumenta interesi čitavoga naroda. Zato socijalni kooperativizam zamišlja budući društveni sistem kao vlast trošača. Konzumenti su, veli dr Totomianz, kao ovan koji ne bleji kada ga strižu. Njih treba zaštititi i to uništenjem slobodne konkurencije i metodičkom organizacijom konzuma.

Nastojanje da individualna poduzeća nadomjesti kolektivnim poduzećima, asocijacijama i federacijama, osnovna je težnja socijalnoga kooperativizma. No to ne znači da socijalni kooperativizam ne cijeni i individualnu inicijativu, koja je za progres i te kako potrebna. Naprotiv, socijalni kooperativizam drži da se individualna inicijativa može u većoj mjeri ostvariti u režimu uzajamnoga potpomaganja, nego u režimu egoizma.

Osim toga, socijalni kooperativizam uči, da se moralni zakoni ne mogu odijeliti od ekonomskih i da između pravde i koristi mora vladati saglasnost, ili, kako je to drukčije izrazio američki profesor T. Hadley, što etički ne vrijedi, ne može ni gospodarski djelovati u pozitivnom smislu.

Zadružni pokret nema svrhe da se ostvari kao pokret proletarijata. Ne želi da nada sve postavi suverenitet rada. Priznaje da svoj postanak ima zahvaliti radnicima, ali se ipak odlikuje timne, da je asocijacija konzumenta, a ne radnika. I u onom slučaju, kada su samo radnici članovi konzumne zadruge, traži se od njih, da se tu vladaju kao konzumenti. Svoje radničke interese moraju zapostaviti interesima konzumenata. Njihove interese kao producenata ima da zaštićuju sindikati.

Socijalni kooperativizam ne može da prizna, da je rad jedini izvor bogatstva, kao što to uče marksisti i nijeće, da radi toga mora imati gospodarsko vodstvo. Protivnik je klasne borbe, revulucije, diktature proletarijata i eksproprijacije posjedničkih klasa. Prava socijalizacija se postizava jedino pomoću kooperacije. To je jedino djelotvorna kolektivizacija trgovine i industrije. Ona se pomoću zadrugarstva provela već u mnogim gradovima. Zadružni pokret nije star još ni jedno stoljeće i već ima preko 100.000 zadruga, koje su započele s ostvarenjem kooperativnoga programa

Veliki napredak zadrugarstva u posljednje vrijeme sve nas više uvjerava da je moguće ostvariti novi socijalni poredak samo na temelju načela socijalnoga kooperativizma. U novom socijalnom uređenju,

zadrukarstvo može preuzeti sve funkcije. Danas već ima zadruge, koje posjeduju preoceanske brodove. Ruske zadruge bave se izgradnjom puteva, a često upravljaju i poštanskom službom. Gostioničari u U. S. A. osnovali su vlastitu telefonsku zadrugu, podigli stupove, napeli žice, uredili centralu. U Škotskoj posjeduju zadruge čitave gradske četvrti. U Wall-Hall-u posjeduje stambena zadruha 1200 kuća za stanovanje. Škotske konzumne zadruge, navodi prof. Warbusse, organizirale su svoje vatrogasce. Zadruga u Baselu (Švajc.) ima tako sposobne vatrogasce, da ih uzdržava na taj način, što od osiguravajućih društava dobiva izvjesni postotak radi manje opasnosti od požara. Švajcarska imade 374 električne zadruge, koje svoje članove opskrbljuju jeftinom električnom strujom.

Put kojim idu zadruhari polagan je i težak. Traži mnogo truda i strpljenja. Na oko lakši put, t. j. neko spajanje socijalizma i socijalnoga kooperativizma, ne bi doveo do uspjeha, jer sila i sloboda ne mogu ići istim putevima.

Nema nikakve sumnje da socijalistička i kapitalistička država počivaju na sili i auktoritetu. Već radi samoga principa slobode, kooperativisti se s time ne mogu složiti. Oni žele da narod ima što točniju kontrolu nad javnim potrebama i radom. U kompliciranoj državnoj strukturi to nije tako. Državni socijalizam ostvaruje direktno ili indirektno državni kapitalizam. Socijalizacija uništava gospodarsku kalkulaciju, a povrh svega postavlja ma i nehotice partijske interese. Posljedice će na svojim ledima oćutjeti u prvom redu radnici, jer se partijski interesi nijesu nikada slagali s interesima proletarijata.

U kooperativističkom poretku ne ravna se narod prema državi, nego prema slobodnim asocijacijama. Svakome je slobodno da postane član pojedine kooperacije. Ulaže kapital, koji služi za zajedničko dobro. Kapital se ujedinjuje i raste. Svaki član postaje pomalo s ostalim drugovima posjednik zemljišta. Osim toga kada god zaželi, može zatražiti povrat svoga uloga i istupiti iz zadruge.

Dok se državom upravlja ponajviše u interesu države, zadrugom upravljaju zadruhari i naravno u svojem vlastitom interesu. U tome je bitna razlika. Uopće socijalnom kooperativizmu je svrha, da oslabi vlast države, bilo kapitalističke, bilo socijalističke, i da dade u ruke narodu što veću autonomiju. Kooperativizam uništava tiraniju etatističkoga gospodarstva, a zadružna demokracija predstavlja put, kojim se dolazi do slobodnog društva, u kojem će pun svoj razvoj naći i religija i kultura, i ekonomija i civilizacija.

Valja dakle naglasiti, da čak i u onom slučaju, ako dođe do bitnih promjena u ekonomskom režimu i ako Crkva i dozvoli u principu socijalizaciju i eksproprijaciju radi općega dobra, socijalni će kooperativizam smatrati, da se socijalizacija može sprovesti samo evolucijom i to putem kooperativističkog načina privrede.

U svojoj biti ideja socijalnoga kooperativizma nije ništa drugo, nego ideja kršćanskoga solidarizma. Zadrugarstvo ostvaruje suradnju

svih klasa. U članstvo zadruge primaju se i bogati i siromašni. Uza-
jamno potpomaganje siromašnih i bogatih manifestira se u zadrugar-
stvu na razne načine.

Od svih odlika socijalnoga kooperativizma možda je najvažnija
što ono ukida društvene sukobe. Prof. dr Charles Gide tumači to na
ovaj način:¹⁵ U konzumnoj zadruzi postaje konzument svoj vlastiti do-
bavljač i prodaje sam sebi: ako cijena poraste on će moguće izgubiti
kao kupac, ali će dobiti kao trgovac, ako cijena padne, ne će imati od
toga koristi u svojstvu prodavača, ali uštedjet će kao kupac. Tako će
putem zadrugarstva nestati svaki sukob interesa, svaka nesuglasica, s
jednostavnoga razloga, što se nitko ne može svadati sam sa sobom. To je više od sa-
veza među neprijateljica, to je njihovo ujedinje-
nje. Jučer su se mrzili, a danas su jedno.

To bi ukratko bila teorija socijalnoga kooperativizma. Putevi
kako on ostvaruje svoj program, različiti su i teški. No ništa ne može
zapriječiti u kooperativnom radu one, koji su jednom prihvatili teo-
riju o novom slobodnom društvu. Praktično provođenje socijalnoga
kooperativizma skopčano je s mnogo zapreka,¹⁶ ali zar su ikoje za-
preke mogle spriječiti kršćanstvo u napredovanju. I zar zadržni
pokret nije još mlad, ta broji tek 100 godina.

Univ. prof. u Münsteru, dr P. Tischleder,¹⁷ napisao je ove rije-
či: „Mi moramo odbiti socijalistički prijedlog podržavljenja posjeda,
jer škodi onima, kojima bi trebao koristiti, (t. j. radni-
cima), jer protivurječi naravnim pravima pojedinaca, jer unosi potpu-
nu nejasnoću u pitanju zadaća države i jer iz temelja razara javno
dobro.”

Općenito se dakle, kako je već i prije istaknuto, osuđuje socija-
lizacija, jer ne dovodi do cilja i jer, kako pravo kaže Tischleder,
škodi samim radnicima, kojima bi se htjelo pomoći u prvom redu. Kad
bi socijalizacija bila od koristi i kada bi bilo nedvojbeno sigurno da
se s njom postizava cilj općega dobra, svi bismo je morali prihvatiti
bez daljnje. Ali tako, kad njezine prednosti toliko iščezavaju pred
njezinim lošim stranama, mi ne možemo a da ne budemo skeptični čak
i prema pokretu „katoličkoga kolektivizma”.

Napose, ako uočimo sve razloge, koje protiv socijalizacije iznosi
socijalni kooperativizam, mi ne možemo, a da se duboko ne zamislimo
u postavljene probleme i da našu socijalnu orijentaciju us-
njerimo u cilju evolutivnoga razvoja privrede.

Kao pozitivan program socijalni kooperativizam sa svojim teže-
njem k slobodnom društvu i sistematski organiziranom potrošnjom i
proizvodnjom, unosi u nas neko olakšanje. Mi vidimo da postoji po-
kret koji se bori protiv svih onih stvari, koje su nam u socijalizmu i
kapitalizmu nesimpatične. Pokret socijalnoga kooperativizma u En-
gleskoj, Francuskoj, Belgiji itd., voden po kršćanskim socijalima uka-
zuje nam put, koji doduše nije gladak poput stakla, ali koji ipak naj-
prije dovodi do onoga cilja, do kojega svi želimo doći.

A taj cilj jest: slobodno ljudsko društvo, zadržana demokracija, ekonomska vlast konzumenata i konačno mir Kristov u kraljevstvu Kristovu.

Bilješke

¹ Pod imenom „socijalni kooperativizam“ razumijevam onaj pokret u teoretskoj i praktičnoj sociologiji, kojemu su glavni idejni propagatori prof. dr. Charles Gide, dr. Vahan Totomianz i neki drugi, i koji oni jednostavno zovu kooperativizam ili kooperativismus. Budući da se ovdje radi o jednom eminentno socijalnom pokretu, uvjeren sam, da je bez sumnje potrebno taj pokret i u samom nazivu označiti kao socijalan. Termin „socijalni kooperativizam“ odgovara¹ će najbolje, jer najpotpunije označuje ideologiju samoga pokreta, koji je 100% socijalan, a uz to i kooperativistički.

² »Soc. misao«, V, 5.: »Socijalizacija ili državni kapitalizam«.

³ »Katholische Sozialisten«, Programmatische Aufsätze von Heinrich Mertens, Mannheim 1930.

⁴ »Die soziale Frage und der Katholizismus«, — Festschrift zum 40-jährigen Jubiläum der Enzyklika „Rerum Novarum“. Herausgegeben von der Sektion für Sozial- und Wirtschaftswissenschaft der Görres Gesellschaft, 1931.

⁵ »Neue Reich«, 12. Jahrg., Nr. 16., Dr. Johannes Messner: »Klassenkämpferischer Sozialismus«.

⁶ »Vom frohen Leben der wesentliche Mensch«, herausgegeben von der grossdeutschen Volksgemeinschaft, Berlin, 10. Jahrg. 7. Heft. »Der grosse Wendepunkt« von Alfons Erb., 10. Jahrg. 9. Heft. Abt. dr. A. Wiesinger O. Ast, Schlierbach: »Katholischer Kollektivismus? — Ein Beitrag zur Kapitalismus«, »Debate in deutschen Katholizismus«, von A. Erb.; 11. Jahrg. 3. Heft. Dr. A. Wiesinger: »Katholischer Kollektivismus? Gemeinwirtschaft?«

⁷ »Vom frohen Leben«, 10, 7.

⁸ »Neubau der Gesellschaft«, 2. Heft. 7. Seite.

⁹ »Kirche und Proletariat« von dr. J. Dillersberger, »Kath. Kirchenzeitung« (Oesterreich) 12. II. 1931.

¹⁰ »Schönere Zukunft«, Nr. 47, 1931. »Eigentum, Staat, Sozialisierung; Wirtschaftsdemokratie«. Von Univ. prof. dr. Otto Schilling (Tübingen).

¹¹ Dr. Aleš Ušeničnik: Sociologija. Citati Tugana-Baranovskoga i neki navodi po toj knjizi.

¹² Internationales Handwörterbuch für Genossenschaftswesens, Berlin.

¹³ Kao literatura za tumačenje socijalnoga kooperativizma upotrebljena su ova djela: Dr. V. Totomianz: Internationales Handwörterbuch für Genossenschaftswesens. — Dr. V. Totomianz: Konsumentenorganisation. — Prof. dr. Ch. Gide: Potrošne zadruge. — Dr. V. Totomianz: Osnovi zadrugarstva. — Isti: Povijest ekonomskih i soc. znanosti. — Prof. dr. Henri Lassere, Toronto: Genossenschaftliche Produktion.

¹⁴ Charles Gide pripadao je grupi francuskih kršćanskih socijala, protestantsmijera, jer je i sam bio protestant. Međutim u svojim djelima isticao je misao socijalnoga kooperativizma i doveo ga u potpun sklad s katoličkom naukom. Ni na jednom mjestu ne stoji s njom u protivnosti.

¹⁵ Dr. V. Totomianz: Povijest ek. i soc. znanosti.

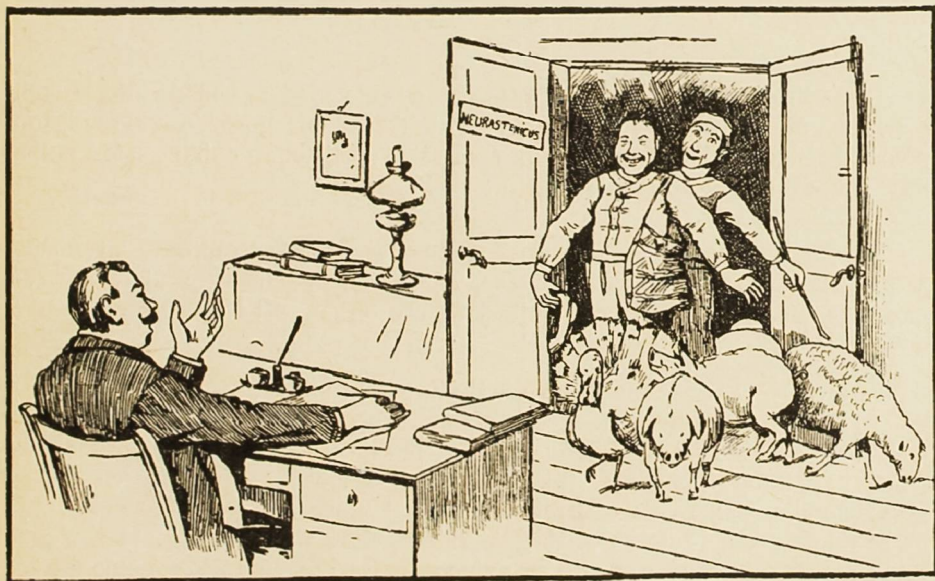

¹⁶ Naročito zato, jer mnogi zadrugari nijesu još svijesni, što traži i hoće zadrugarstvo. Tako znam slučaj u jednom našem zadružnom savezu, gdje je jedan od bivših članova uprave napisao veliku brošuru o komunalnim štedionicama (time ne mislim umanjiti vrijednost istih; ipak putevi kooperatora ne idu tim smjerom), i bacio se na veliku propagandu za njih, neznajući bolan, da zadrugarstvo traži i nalazi sasama druge puteve i da on tako direktno radi protiv ciljeva zadrugarstva. Takvih nezalica, što se tiče ideje socijalnoga kooperativizma, nalazimo svagdje među zadrugarima, i to je jedna od najvećih zapreka napretku zadrugarstva i ostvarenju njegove ideje. Nažalost nijesu svi zadrugari ujedno i pristae pokreta socijalnoga kooperativizma. Iz neznanja ili radi ličnih interesa.

¹⁷ v. bil. 4.

Opaska uredništva

Vjerni svome načelnom stavu da „Socijalna revija“ bude tribunom svakoga objektivnog i dobronamjernog mišljenja, donosimo gornju raspravu našega prijatelja Riegera. Naš stav je u pogledu rješavanja društvenih, napose ekonomskih pitanja, obradio u prvom broju SR njezin urednik, i naše se mišljenje znatno razilazi od Riegerova. Mi ćemo u jednom od slijedećih brojeva donijeti već kritički osvrt na razne pojave i mišljenja glede socijalne orijentacije katolika kod nas, te ćemo se posebice osvrnuti i na Riegerovu raspravu, na Deželićevu i Felicinović-Olgiatievu knjigu o socijalnom pitanju, te na doktorsku tezu fra Bonifacija Perovića o radničkom pitanju. Naše je duboko uvjerenje da je metodologija rada na socijalnoj reformi, kao i shvaćanje socijalnog pitanja kod spomenutih, pogriješno, premda im priznajemo dobronamjernost. Njihov konzervativizam naivna nepraktičnost i kriva ocjena socioloških funkcija su, po našem mišljenju, teške pogriješke, glede kojih moramo biti na čistu.

Meneghelo-Dinčić: Ilustracija za Mihaljevićevu pjesmu „Advokatura“.

Socijalna revija

Pravedni i moralno dozvoljeni rat?

U četvrtom broju zagrebačkog socijalno-demokratskog mjesečnika »Socijalna misao«, koji izdaje dr Božidar Adžija, izašla je kratka bilješka »Neka se zapamtite!« sa citatom iz djela Heriberta Jonea o katoličkoj moralnoj teologiji, koji glasi: »Kod ratovanja dopušteno je sve što je nužno ili korisno za postignuće cilja...« Nemajući pri ruci Joneovu knjigu, obratili smo se odličnom sociologu dru Alešu Ušeničniku, sveuč. prof. u Ljubljani, koji je bio dobar da nam stavi na raspolaganje ove retke: »Jonovu Moralnu teologiju nemam pri ruci, a koliko sam opazio iz jedne ocjene, taj je tekst istrzan iz konteksta; spomenuti odstavak se naime nastavlja: »insoferne...« itd. Naučava se, dakle, kao kod Noldina (De praeceptis, 1928, izd. 19., str. 340): »In iuxta bello omnia licita sunt, quae necessaria vel apta sunt ad finem obtinendum, modo iure naturae et iure gentium permittantur«, dakle: »insoferne«, — dozvoljeno je sve što je potrebno ili korisno, ako samo nije u protivnosti sa naravnim pravom ili međunarodnim ugovorima. Ali, neki k tome dostavljaju, da je moderni rat radi načina (ratione modi) ratovanja i radi priziva koji se može upraviti Društvu Naroda i međunarodnome arbitrarnom sudu, uvijek i bar obično protiv naravnoga prava. Tako ističe osobito domirikana Stratmann u Berlinu, u djelu »Weltkirche u. Weltfriede« (1924).«

»Socijalna misao« počinila je svojim citatom i komentaram, dakle, dvostrukom nekorektnost: najprije je nepotpuno citirala, a onda i taj citat i Joneovo mišljenje podvalila svojim čitačima kao stvar Crkve i katoličkog općestva u pitanju rata.

Berlinski biskup msgr Christian Schreiber održao je koncem prošle godine u Berlinu na kongresu Lige njemačkih katolika za mir govor o odnosu katolika prema pacifizmu. Dobrotom naših francuskih prijatelja dobili smo potpun tekst Schreiberova govora, čije temeljne misli jesu ove:

»Mi ne osuđujemo niti proskribiramo sve ratove. Naprotiv, mi znamo da je pravedni rat, za rat legitimne obrane, vođen od jedne države protiv nepravednih napadaja vanjskog neprijatelja koji ugrožava opstanak i legitimni razvitak ove države.

Ovo su uslovi za takav rat: teška krivica ili kakav drugi teški moralni i formalni zločin protivne strane; potpuna i nesumnjiva evidentnost toga zločina; nemogućnost da se izbjegne riješenju putem oružja, nakon izjalovljenja svih pokušaja mirnog sporazuma, poduzetih svom brigom i svom potrebnom snagom; moralna stalnost da će pobjeda pripadati pravednoj stvari; iskrena namjera da se ratom postigne dobro a izbjegne zlo; ispravan način vođenja rata, u granicama pravde i ljubavi, u okviru prirodnoga prava, kršćanskoga moralnog zakona, i riješenja međudržavnog prava, i nastojanje da se teško ne povrijede druge države, koje nisu direktno upletene u rat; rat može navijestiti samo zakonita vlast;

razmjer između zločina i kaznenih mjera i za trajanja rata i poslije rata, da bi se utvrdila zadovoljština.«

G. Schreiber i stiže da se ti uslovi moraju u cjelini realizirati, pa zatim nastavlja:

»Pravedni je rat moralno dopušten, on je u isti mah i dužnost u socijalnom i moralnom pogledu. Time što se izvršava jedna socijalna i moralna dužnost, učešće u tom ratu može, dakle, postati zaslužnim djelom. U tom smislu mi slavimo naše vojnike koji su pali u velikom ratu.«

Kao zaključak ovih citata donijecemo još ovaj: »Dakako, rat može da bude koristan; on može da daje prigodu i razvoju plemenitih kreposti.«

Prva nam je misao kod čitanja ovoga govora bila: „Zašto se g. Schreiber spustio na tako kliski teren raspravljanja o moralnoj dopustivosti rata?“ Taj posao je jako nezahvalan, jer je pun protivurječjâ; sam g. Schreiber je u svom govoru morao priznati, da kategorički stavlja u sumnju pitanje, da li se uslovi pravednog rata, kako ih je on naveo, a mi ih gore citirali, uopće mogu realizirati, a na drugome mjestu kaže da je i po njemu koncipirani pravedni rat uvijek praćen takvom materijalnom i moralnom bijedom, da ga se mora nazivati zlom. Dakle, natezanje uslova jednoga pravednog rata, kako to čini g. Schreiber, je ne samo besplodno, nego i naivno, a nečuveno je da se takva šta mora čuti na kongresu jedne organizacije, kojoj je cilj da aktivno učestvuje oko izgradnje mira, kao i to što g. Schreiber izjavljuje, da u Evandelju nema kontradikcije njegovoj koncepciji pravednoga rata. Kao da nije dovoljno poznata Hristova zapovijed ljubavi prema neprijateljima.

Mi shvaćamo g. Schreibera. On je Nijemac; on je tražio formulu za pravdanje duša njemačkih vojnika. To je utilitarizam. Polazeći sa toga stanovišta, svatko će moći da nađe opravdanje za svoje pogriješke. U pogledu rata će n. pr. i Rusija, i Njemačka, i Austrija, i neznamo još tko sve ne, moći dokazati da im je „bio sprječavan legitimni razvoj“. Budi Bog s nama i očuvao nas od tako negativnih pojava pacifizma, kao što je to spomenuta na berlinskom kongresu!

Meneghelo-Dinčić: Ilustracija za Mihaljevićevu pjesmu „Izbornistika“.

Šezdeseta godišnjica dra Korošca

12. svibnja navršio je slovenski i južnoslavenski državnik dr Ante Korošec šezdesetu godinu svoga života.

Rođen u Biserjanima kod Sv. Jurija ob Ščavnici u Štajerskoj, dr Korošec se još od mladih dana počeo zanimati kulturnim, ekonomskim i političkim pitanjima, te je u žurnalistici štajerskog dijela Slovenije («Slovenski gospodar» i dr.) astrajno pobijao njemački Drang, organizirajući osobito slovensku omladinu u nacionalno ugroženim krajevima. 29. svibnja 1906. dr Korošec je izabran sa 19.153 glasova za poslanika južne Štajerske u bečki parlament, te je ponovno kod šest izbora zadržao mandat slovenskog parlamentarnog predstavnika. Biran je i u štajerski zemaljski sabor, te je tu stao na čelo slovenskih poslanika.

Kad je 1909. osnovana Vseslovenska ljudska stranka (na njezinom konstitucionalnom kongresu, 17. listopada 1909., bio je i Stj. Radić, i u svom govoru kazao: »Vi ste bili prvi na slavenskom jugu, koji ste postavili seljaka na prijestolje.«), dr Korošec je, uz dra Kreka i Šusteršiča, postao glavnim predstavnikom slovenske politike, a nakon Krekove smrti 1917. g. i vođom slovenskoga naroda.

1918. u Državi SHS dr Korošec je bio predsjednikom direktorija njezine egzekutive, Narodnoga Vijeća, dakle šef države. U Jugoslaviji je bio mnogo puta resortni ministar i podpredsjednik vlade, a 1928. g. i njen predsjednik.

Otmjenog nastupa, prijazan u društvenom saobraćaju, dr Korošec je neobično skroman. On je i danas na najnižoj stepenici crkvene hijerarhije, naime prosti kapelan.

Vrijeme će političkom historiku dati bolju priliku da prikaže rad dra Korošca kao politika i državnika, da ocijeni napor toga neobičnoga i darovitog čovjeka, koji je znao da primi i državničku odgovornost, da uzdrži teške napadaje i prinese velike lične žrtve. Sve to kao malo koji politički čovjek. Ne smijemo, ipak, da predemo preko dviju značajnih crta u njegovom političkom radu.

Dr Korošec je kroz čitav svoj život bio ustrajnim pobornikom velikih ideala slobode. Kad je bijesnila 1912. g. Cuvajeva tiranija u Hrvatskoj, Krek-Dulibić-Korošćeva Hrvatsko-slovenska zajednica je u bečkom parlamentu otpočela oštrom opstrukcijom, koja je srušila Cuvaja. Svoju privrženost slobodi slovenskoga naroda i južnih Slavena uopće najjasnije je pokazao vodeći 1917. i 1918. narodni pokret protiv Austro-Madžarije. On je bio onaj koji je dao riječima „Predavaju novine po uglovima ulica“ sjajan ocrt sudbine tiranije onih, koji su u svom austro-madžarskom bijesnilu mislili da mogu protiv svih zakona i prava vrijeđati svijetle ideale narodne slobode, i kratiti južnim Slavenima da upravljaju svojom sudbinom neodvisno od Pešte i Beča.

Dr Korošec je jedini državnik Jugoslavije, koji je znao svom radu dati visoki socijalnu notu, ističući konstantno potrebu velikih društvenih reforma. Značajan je za Korošćeve socijalne poglede ovaj odlomak iz njegova velikoga govora u Konstituenti 15. travnja 1921.:

„Gospodo, mislim da nam ne treba zatvarati oči. Borba za politička prava, za političku ravnopravnost, trajala je u Evropi više od pedeset godina; i borba za narodnu ravnopravnost trajala je više od pedeset godina. Baš tako vidimo da se vodi borba za gospodarsku ravnopravnost već od Marxa i Engelsa. I, kao

što je uspjela borba za narodnu i političku ravnopravnost, tako će, uvjereni sam, sigurno uspjeti i borba koja se vodi za socijalnu jednakopravnost. (Odobranje).

U nacrtu Ustava, koji predlaže vlada, ukidaju se feudi i feudalni odnosi. Ali pazite: Ti se odnosi ukidaju samo obzirom na zemljište. Zemljišni feud se ukida, ali ostaju svi kapitalistički feudalni odnosi. A tko su gospodari toga feudalnoga kapitala, tko su ti kapitalistički feudanci? Mi neznamo kapitalizmu za ime, mi neznamo kakvo srce kapitalizam ima, mi neznamo kakvu dušu ima, mi neznamo njegov socijalni moral. Kao što zemlja stvara svoje robove, kao što zemljišni feudi stvaraju takozvane kmetske odnošaje, tako stvara svoje robove kapital. Oslobođenje srpskoga, hrvatskog i slovenskoga naroda nije potpuno, dok se ne oslobodimo čitavoga kapitalističkog sistema, pa bio to zemljiški kapital ili kapital industrijskih preduzeća, ili kapital uložen u kuće, ili bankovni kapital. (Odobranje).

Mi danas vidimo profesionalne saveze i sindikate, staleške organizacije, — i činovničke staleške organizacije, — u zdvojnoj borbi protiv toga kapitalističkog sistema; mi vidimo da je danas sav proletarijat mobiliziran u ratu protiv kapitalizma. Držim da je zadaća našega naroda da u toj borbi priskoči proletarijatu u pomoć, i da se bori za oslobođenje proletarijata od kapitalističkog sistema. Mi smo u našoj državi imali „Obznane“. Po mom bi mišljenju bila najbolja i najuspjelija „Obznana“ da primimo u naš Ustav odredbu da ćemo socijalizirati industrijska preduzeća, kuće i kapital. Moje je uvjerenje da su privatna preduzeća potpuno zrela za socijalizaciju. Gospodo, ako gledamo zdvojno financijalno stanje naših općina, naših okruga, naših pokrajina i naše države, moramo doći do toga da svim silama tražimo financijalna sredstva da olakšamo to očajno financijsko stanje. Ja ne vidim drugoga izlaza nego da počnemo socijalizacijom naše proizvodnje, socijalizacijom našega konzuma, da tako dobijemo nove dohotke za naše gospodarstvo. Ima, dakako, i preduzeća koja se nemogu socijalizirati. U takvim slučajevima mora država vršiti svoju socijalnu dužnost time, što će jako oporezovati dobitak. Uopće, moram kazati, da socijalizacija u našoj državi neće biti teška, jer je ona većinom agrarna, i stoga mislim da tim lakše možemo zadovoljiti načelu socijalizacije, da ga unesemo u Ustav i tako otvorimo vrata gospodarskoj ravnopravnosti u našoj državi.”

Odličnom našem prijatelju želimo o njegovom šezdesetom rođendanu svako dobro.

Dinamika Pacifika

U rapidnom i vratolomnom životu današnjice brze promjene, borbe interesa, zaplotne spletke, diplomatske grube i fine smicalice raznih sila na Pacifiku ukazuju istinitost pravila historiografa naših dana da danas život teče neizmijerno brzo.

Zaboravili ste geografiju valjda, kao i ja, pa je osvježite malo sa mnom, ako Vas smijem moliti za ljubaznu pratnju pri tom!

U sjevernom dijelu Tihog Oceana položen je lanac otoka ispred sibirske, mandžurske, koreanske i kineske obale, nastanjen siromašnim, zadovoljnim i hrabrim narodom. To je Nipon, a mi ga zovemo obično Japan. Jugozapadno mu je Kina, ogromna zemlja, gusto naseljena siromašnim, zadovoljnim i hrabrim pučanstvom. Njoj na sjeveru je Mandžurija, odakle potekoše kineski carevi. Tri put je veća od n. pr. Velike Britanije i Irske. To je nekakav kineski teritorij

pa i jest i nije kineskim, jer u njemu vlada Kina u koliko može. Sjeverno je od Mandžurije Sibir, dio Rusije, a jugozapadno je Koreja, velik poluotok, nekada samostalna carevina, odijeljena od Japana korejskim tjesnacem, koji je spojnica Žutoj i Istočnokineskog mora sa Japanskim morem.

Ovo malo zemljopisa je ipak potrebno bilo za razumijevanje nabačenih problema u ovom članku.

Još od Petra Velikoga je Rusija tražila izlaz na more, toplo more, i vodila duge, skupe i bolne ratove za taj svoj plan i njegovo oživotvorenje. Na Dalekom Istoku je bacila carska Rusija pogled na Kinu, i nakon malo natezanja godine 1898. dobila od Kine neka mjesta na mandžurskim obalama, a 1900. uzima bačuška cijelu Mandžuriju, tobože u ime kazne, što su se Kinezi bunili protiv stranaca. Ksenofobija je oznaka nekulturnih elemenata, i ne smije se trpiti. U jednom dahu ali treba da ne smetnete s uma, da je i Japan još 1895. pomutio prijateljske odnošaje sa Kinom (ne sliči li to nekako na priču o vuku i bistru potočiću!) i poveo čak i rat, pa oduzeo joj nekoliko gradova na mandžurskoj obali, i to baš one, koje je Kina imala izručiti Rusiji. Vidite li kako nastaje sukob u konturama! Njemačka i Francuska u plemenitoj evropejskoj skupnosti i solidarnosti sa Rusijom podignu se na Japan i prisile ga na povrat tih mandžurskih gradova Kini. Sve, razumije se, u ime pravde, u ime koje je kasnije Rusija te iste gradove anektirala da kasnije, kako je navedeno, uzme cijelu Mandžuriju.

Vidite li kako se rada konflikt ne samo japansko-ruski, nego i revancheideja Japana protiv Nijemaca, koja se realizira za Svjetskog rata!

Između ruske Mandžurije i Nipona leži Koreja, rekosmo. Japan se sili od 1898. pa do 1902., a Rusija slabi. Zemljišna reforma ne provada se, i seljak u Velikoj Rosiji, pada, a s njim i država. Rusija ekspandira u Kinu i Indiju, a neugodan je komšija Bosporu. Engleski Intelligence Service jasno vidi slabe strane ruskog državnog organizma, koji gubi od svoje nutarnje otporne snage i na ekspanziji, pa nije čudo da se nalaze Japan i Englez u zajedničkoj akciji rušenja velike slavenske države, opasne i kosookom Malom Sinu Sunca i računđiziji sa Wallstreeta. Eto, tako, imajući Veliku Britaniju iza leđa, ojunači se Japan i umoli uljudno Rusiju da se iseli iz Mandžurije obzirom na opasnu blizinu sa Korejom, japanskim morem, lukom u Nagasakiju, a već u 1904. godini službeno izjavljuje poslanik Nj. Sunčevog Veličanstva u Petrburgu da će daljnje boravljanje biti smatrano kao casus belli. Rusija je trpjela na gluhoći i ostala u Mandžuriji. Rat! — I 1905. se mora Rusija povući iz cijele Mandžurije. Japan dobiva pravo izgradnje željezničke linije kroz južnu Mandžuriju sa posjedom onog traka zemlje, koji smatra potrebitim za sigurnost te željezničke trase. Vrhovno gospodstvo nad Mandžurijom inače pripada Kini. Hm! A u Koreji je Japan poslao koreanskog cara u mirovinu i anektovao je za se na ne baš veliko zadovoljstvo Koreanaca, koje je našlo baš neki dan izraza u bombaškom izrazu na carski dvor u Tokiju, srećom bez uspjeha. A takvi su pozdravi Koreanaca japanskim gospodarima, rekbi, ne baš rijetki!

Nastaje interesantan migracioni proces! Japanci grade ogromnim svotama i velikom energijom tu željeznicu, a Kinezi naseljuju iz Kine Mandžuriju, jer tu je red, rad, sigurnost, prometna mogućnost. Imigracija Kineza potpuno kinezira Mandžuriju, koju Japanci pacificiraju ne japanskim elementom, jer taj ne može u Mandžuriju, budući da mu je klima suviše oštra i kontinentalna. Ne smetnite to s uma, jer to razdoblje pacifikacije je važno za današnje prilike.

Godina 1914. Japan ide opet s Engleskom! Pazite, kako Japan veže svoju politiku uvijek s onom Engleske, i vidjećete kako će mati-zemlja Great Britanija doći u nepriliku grdnu radi toga, a u očitu suprotnost sa svojim dominionima te po prvi put radi Japana dovesti u pitanje zajednički nastup britskog carskog veličanstva zemalja. Japan u ime pravde uzima Njemačkoj njen posjed na Žutom Moru, onaj o kom rekosmo u godini 1898., a u ime nekog vraćanja Kinu. Međutim o tom vraćanju nema niti govora, nego je čak 1915. Japan zatražio u svojoj znamenitoj 21. tački od Kine da se odrekne svog suvereniteta.

E sada nastupa Uncle Sam. Do tada je iz White House gledao na durbin preko New-Yorka na Evropu, a San Francisco mu je bio neka komora iza zakućnice, isto kao i Vancouver Canadi. Regbi da se prilike mijenjaju, i da ta dva mjesta postaju predvorje USA i Canade.

Spomenuh, čini mi se, prekaranu vanjsko-političku situaciju, u koju ulazi Veliča Britanija radi Japana, s kojim je 1911. obnovila ugovor u prijateljstvu, na temelju kojeg je bila zaustavljena ruska ekspanzija na Istok, i radi kojeg je oborena rodačka dinastija Romanova, jer pod Port Arturom i umorstvom Stoljipinim u Dumi riješena je sudba Rusije. Australija i New-Zeland, sastavni dijelovi Imperija Njegova Veličanstva Đure V., imali su mnogo razloga i životnih ponuka da ustanu protiv Japana i njegovih aspiracija, a Kanada nije imala opet povoda da se ne složi sa takvim stanovištem svojih družica Australije i New-Zeelanda.

Još je nezgodnije stanovište Engleske, što su i ona i svi njeni dominioni kao i Japan i Kina, koja je za promjenu otkazala cara, uputila ga preko granice i uspostavila republiku, učlanjeni u Društvu Naroda, a Amerika, koja je zapravo osrivač njegov, nije se učlanila. A za slučaj sukoba dužni su članovi pomagati drugove iz Društva Naroda protiv onoga, koji nije član D. N. Zamislite sada čudnu konstelaciju! Amerika protiv Japana, s kojim ide skupa Engleska, ali bez Dominionia, koji idu sa Amerikom, ma da su dužni ići protiv Amerike, i zato što bi trebalo da idu s Engleskom i jer ih na tu disciplinu vežu pravila D. N!

Ideja rata nije kod Američana simpatična. Razloga ima mnogo, ali je jedan najjači sigurno taj, što u Americi ne postoji opće obvezna vojna dužnost i što teška industrija nije do svjetskog rata trebala za svoje svrhe tjerati vlastitu zemlju, Ameriku, u rat, kao što je to n. pr. bio slučaj s Evropom, nego je imala dovoljno polja za takvu vrst djelatnosti u južnoj Americi.

Washington je, eto, tako pozvao interesirane 1921, na „konferenciju četiriju sila“, Amerike, Japana, Engleske i Francuske. Ali, međutim, sigurno je sigurno, pa tako i ovdje je mislio Uncle Sam, da bi bilo dobro, a sigurno jeftinije, zainteresirati i druge u tom problemu. I sastavio je konferenciju „devet sila“, Amerike, Italije, Francuske, Belgije, Nizozemske, Portugala, Japana, Kine i Engleske, a godine 1922. Ta je konferencija zaključila svečano da nitko od njenih članova neće ničim povrijediti Kinu, da će svi skupa jamčiti slobodu trgovine sa Kinom i da će se u svakom spornom slučaju sastati na dogovor.

Vidite li svrhu konference?

I sve bi bilo lijepo i dobro da tim Kinezima nije na pamet palo da prevedu svoju veliku domovinu u stanje stvaranja kineskog carstva. Generali se potukoše, razna carstva stvoriše, ideju ksenofobije ponovno probudiše. A ima još zlobnika, koji vele da je pojedine generale sokolio neznam oni, ne znam ovi trust Sjedinjenih Država Američkih teške željezne industrije. „E, ti koji to tvrde su opadači ljudskog poštenja i nevjerni Tome u međunarodnu pravdu i isprav-

nost". Englezi šalju vojsku u Kinu, da kazne Kineze a Japanci podoše u neka-
kovu ekspanziju i, budi Bog s nama, nastade neka mješavina, pa se ne zna ni
ko vlada, ni ko ne vlada u Kini, a ovamo se govori još o nekoj žutoj opasnosti!

I sada se odigrava grdna komedija na pozornici svjetskih događaja! En-
glezi muku zamučiše sa svojom funtom i svijet je mislio: „Dolijaše i oni!“ A-
merika ima 10 milijuna besposlenih, i u borbi je za svagdanji kruh. A Japanci
se sjetiše da su u Mandžuriji nastale neke bande pljačkaša i lupeža, Bože oču-
vaj, i da će ugroziti željeznicu, o kojoj Vam nešto gore rekoh, pa u ime kulture
i civilizacije provališe u Mandžuriju, onu samostalnu, nejapansku, osvojiše je,
dodoše i preko kineskih zidova uz redovito, iterativno i kontinuirano uvjeravanje,
da se radi samo o pacifikaciji zemlje radi sigurnosti te željeznice. A zaključci
konferencije iz 1921. i 1922.? A Društvo Naroda? A to nije ništa?

Pardon, Društvo Naroda imalo je baš u to vrijeme svoje sjednice, i na
zahtjev Kine bavilo se tom aferom. Amerika je čak poslala svoje posmatrače na
te sjednice. To znate, jer je ta pacifikacija Japana mnogo slična osvojenju i
prisvojenju, ma da se Japan, kao i ostale sile, obavezao na pariskoj mirovnoj
konferenciji da ne će voditi nikada više osvajačkih ratova!

D. N. šalje komisiju u Kinu na lice mjesta. Japan stvar vuče i... kada
se Savjet Društva Naroda sastao u oktobru 1931. na sastanak, nije htio pustiti
američkog posmatrača na sjednice. Američanin ipak ostade i, — zar ne vidite
kolika je to grdna sprdnja sa svom tom komedijom! — komisija ide u Kinu. A
Japanci — istjeraše Kineze iz Mandžurije kao odgovor na tu komisiju D. N.
na lice mjesta.

I sada dolazi ono, čim sam htio početi ovu priču! Amerika svraća pozor-
nost Japana i Kine na opasnost neprilika i zahtijeva otvorena vrata trgovine
sa Japanom, te da neće primiti nikakvih japanskih isprika na znanje, nego da
će zahtijevati bezuslovno održanje zaključaka konferencija. A Japan će pustiti
slobodna vrata, ali će nagrnuti na ta toliko japanskih pohodnika, da će ta slo-
bodna vrata zakrčiti te ni jedan Američanin proći kroz njih neće.

Nije li to interesantna dinamika na Pacifiku!

V. S.

Kod Robert Garrica

Kako su danas socijalni pokreti, naročito među omladinom, zauzeli vidno
mjesto, zamolio sam neki dan gospodina Garrica za jedan informativni razgovor.
G. Robert Garric je vođa tkzv. »équipes sociales« i poznati urednik revije „La
nouvelle revue des Jeunes“, a inače je po zanimanju profesor, te kao takav, i
ako mlad, danas zamijenjuje g. prof. Gaiffea na pariskoj Sorbonni.

G. se profesor veoma rado odazvao mojoj molbi svojom prirodnom lju-
baznošću i uvijek raspoloženim licem, koje odiše neposrednim entuzijanzmom i
vedrim optimizmom.

— Jesu li »équipes sociales« konfesionalna ili interkonfesionalna organi-
zacija? —

— Taj izraz »interkonfesionalna«, primijetio je g. profesor, kao da ne od-
govora našim prilikama. U našim se organizacijama nalazi katolička mladež kao
i ona, koja nema nikakve praktične konfesije — dakle akonfesionalna — pa bila
socijalistička ili komunistička. Jedan dio sačinjava radnička mladež. To je zapravo
teren, na kojemu nam je stalo da radimo. Drugi pak dio je sastavljen od intelek-
tualaca — studenata, koji su isključivo pravi, praktični i uvjereni katolici. Ovi

su, naravno, u manjem broju, jer im pripada kao neke vrsti uloge vođa. Oni vode sastanke, na kojima se postupa tako, da radnik uvijek može da iznese slobodno i nesmetano svoje mišljenje, te je tako moguće da se različita mišljenja prodebatiraju i donesu praktični zaključci. Stoga mi mnogo držimo do metodologije. Studenti ne drže ukočeno i *ex cathedra* nikakve konferanse, već »des cours et des causeries«, i time čine radniku diskusiju potpuno pristupačnom. U tom pogledu imamo najpovoljnijih uspjeha, naročito zato što radnik nije sapet uobičajenom formom službene debate.

— Tko formira studente, koji rade među tom radničkom omladinom?

— Različite organizacije, koje imaju tu naročitu zadaću, da se bave odgojem katoličkih studenata, dakle duhovnom i intelektualnom naobrazbom. Mi uvijek insistiramo na tome, da to budu savjesni studenti, bilo u religioznom, bilo u njihovom zvaničnom pogledu. No pored toga mi im pružamo naročitu socijalnu naobrazbu, ili bolje, pripremamo ih metodološki za njihov budući rad. Inače njihov vlastiti odgoj prepušten je njima samima i, kako spomenuh, organizacijama koje se tome naročito posvećuju. Razumljivo je da je ta socijalna obuka tretirana na sastancima, koji su pristupačni samo studentima.

Na mješovitim sastancima, — koje student vodi sa radnicima, — svećenik nema nikakve uloge, niti je uopće prisutan. Jedino kod onih ekipa, koje su na neki način »prislonjene« uz župu, župnik ima neki uticaj. To se sve dade shvatiti, ako se psihološki uoči, kakav pojam o svećeniku postoji u Francuskoj.

Na to sam g. profesoru postavio nekoliko generalnih pitanja u pogledu organiziranja katoličke omladine uopće i njenih tendencija u današnjoj generaciji.

— Je li apsolutno nužna depolitizacija omladinskih katoličkih pokreta uopće?

— Apsolutno, svakako, nadovezao je g. profesor. Ta, vi dobro znate, da je baš politizacija bila propast francuskog katolicizma kroz dugo vremena, sve tamo od revolucije. Tako ja držim, da politika mora biti isključena iz svakog katoličkog pokreta mladeži, jer direktno ili indirektno vuče za sobom crkvu u kojekakve kompromise. Ja ne samo da insistiram na depolitizaciji religiozne akcije uopće, nego i za socijalnu akciju držim da treba u tom pogledu potpuno to udaljiti. Baš sam o tome nedavno pisao i naglasio »que l'action religieuse et l'action sociale doivent être conduites en dehors de toute politique«, — ustvrdio je energično g. Garric.

— Držite li, g. profesore, da je u modernoj mladeži nacionalni osjećaj veoma jak?

— Kod nas je svakako opao iza pada Action Française. Ako vam neki pripovijedaju da su još uvijek jaki, naročito u Parizu, budite uvjereni, da to nije ispravno. Osuda Action Française imala je ne samo povoljniji nego i spasonosni [salutaires] posljedica za razvoj naše mladeži.

— Ne čini li Vam se, da je današnja mladež, iako pod laganim uplivom vala spiritualizma, ostala pod jakim uticajem neću reći materijalizma, ali svakako intelektualizma, na koji se danas svāda ne samo ekonomija-racionalizacija — nego uopće naša zapadnjačka kultura?

— Ne mislim, da je intelektualizam tako jak, naprotiv držim, da je spiritualizam, barem danas, u današnjoj francuskoj mladeži jači. Barem takva izgledaju traženja ovog pokoljenja...

— Držite li do internacionalnih veza?

— Mnogo. Baš se sada bavimo idejom, da osnujemo naročitu internacionalnu sekciju, koja bi bila isključivo posvećena tom cilju. Inače, imao sam lično prigodu, da prisustvujem na više internacionalnih kongresa, te imam čast da u nekim odborima obnašam mjesta funkcionara. Mi smo spremni da saradujemo na internacionalnom polju na taj način što otvaramo vrata i stranim studentima, koji aktivno sudjeluju u našim ekipama. Ta, poznato vam je, da i jedan vaš prijatelj Slovenac aktivno radi u jednoj od naših ekipa [avenue du Maine]. Da vam još bolje ilustriram naše mišljenje u tom pogledu, mogu vam reći, da jedan njemački profesor drži u našim društvima satove njemačkog jezika.

Na to mi je moj susretljivi *interlocuteur* poklonio neke brošure i novine »L'Équipeur«, koje ispunjuju svojim člancima sami članovi ekipa (les Équipeurs).

Žao bi mi bilo kad bi propustio jedan lijepi motto, kojega nalazim na spomenutim brošurama: »Il faut croire à ce qu'on fait et le faire dans l'enthousiasme«.

Ideja i potstrek su vrlo simpatični G. Garric, čini se, provđa potpuno u praksu gornje riječi, jer uistinu vjeruje nepokolebivo u svoje ideje, kao i u njihov uspjeh. Ovaj mi motto dozivlje u pamet onu veliku, ali, mislim, slabo poznato misao jednog moraliste XVIII. stoljeća: »Velike ideje dolaze iz srca«.

Paris, 21. svibnja 1932.

Kk.

Meneghelo-Dinčić: Ilustracija za Mihaljevićevu pjesmu „Politika“.

Satirik Mihaljević

Hrvatska književna historija nemože se ponositi velikim brojem predstavnika društvene satire. Starčević, Kovačić i Matoš, uz starije: Šenou i Jurkovića, su skoro jedini satirici. Njima uz bok dostojno stoji velika figura premalo poznatoga, ali vanrednoga satiričkoga pjesnika, dra Vicka Mihaljevića, čija je dvadeseta godišnjica smrti 25. lipnja o. g. nezasluženo prošla nespomenuta, kao da su oživjeli svi oni filistri, koji nemogoše trpjeti Mihaljevića živa.

Rođen 25. travnja 1861. u Splitu, dr Vicko Mihaljević se posvetio odvjetništvu i politici. Bio je poslanikom Splita u zemaljski sabor u Zadru, neko vrijeme i splitski načelnik te predsjednik Hrvatske stranke. Velika prirodna darovitost dovela ga je na najzavidnije društvene položaje, ali je on iznad svega i prije svega ostao pjesnik, izdao dvije zbirke pjesama i par prigodnih spisa.

Motivi Mihaljevićeve lirike i satire jesu: Hrvatska i mali ljudi. On je Hrvatsku ljubio gotovo sanjarskim fanatizmom, a i u najpeckavijim satirama pokazao veliku dušu za patnje slabih. Još 1882 Mihaljević u pjesmama opisuje tipove siromaha velikih gradova, i duša mu se buni protiv noblesse i filistarije, koja gazi njegove bedake Pepperle i blesave Auguste. Dakle, preko četrdeset godina ranije od naših suvremenih pjesnika socijalnih motiva, dao je Hrvat Mihaljević svom narodu socijalnu satiru.

Najuspjelije su Mihaljevićeve satire na politički i suvremeni socijalni život. Nevjerovatno peckavo riše npr. slike iz advokature i pravdaštva naroda. U političkoj satiri Mihaljević se ruga svojim suvremenicima i svim fazama političkoga strančarstva. Slažući se sa Giusti-em, da je „čast zaprjeka koju najhitaniji preskače, a domovina imanje koje treba izrabiti«, Mihaljević kaže da su izbori

»Rat patakuna, — jagma manjuna,
raznih frajuna, — dišperaduna
oko bokuna.«

»Mnoštvo Davida (kr. namjesnik u Dalmaciji), Ežau, Vida (Morpurgo, koji je govorio da se izbori ne mogu voditi bez svete banice)« vodi izbore ovako:

»Često manjina, — biva većina;
prava bjelina, — svršši žutina,
pače crnina.

Mrtvi se dižu, — uskršli gmižu,
žive dostižu, — pače prestižu,
te ih rastižu...«

Pravo se glasa političkom protivniku osporava ovako:

»Ti niesi Ile, — nego si Bile,
pače si Žile, — il' bolje Gile,
dapače Kile...«

U stranačkoj borbi

»Tko više laje, — mjesto dostaje,
prvak postaje, — glavlar ostaje,
narodne staje!
Kod nas se snuje, — kvari i truje,
svačesa bljuje, — mrči i kuje...
Klati se samo, — najbolje znamo,
svijat se damo, — tamo i amo!
Stranke, strančice, — razdori trice,
svađe, razprice, — i zadjevice;
Odbori, članci, — društva, sastanci
u pučkih klancih, — narodnih šancih
jesu nam jelo, — svakdanje prelo,
pralo, odijelo, — donapokon melo...
Nam su obični, — izrazi: dični,
vrli, čelični, — vrstni i slični;
kuga, zlotvori, — hulja i gori,
slavosrb spori, — prokleti stvori,
ruzi, grobari, — smet i sanjari,
— rde, rovari, — i govedari...«

Sve te žalosne hrvatske političke i društvene prilike izazvale su veliku satiru „Gdje je moja domovina?“, koja će ostati vječno aktualna zbog svoje oštire ironije i jetkog konca:

»Tko takovu domovinu
ne bi drpao
i džepove pučkim trudom
ne bi trpao?!...«

Ipak je u jetkom satiriku Mihaljeviću bilo i mnogo lirski osjećajnih momenata, i nakon što se narugao splitskim čudacima, ističe krivnju društva za njihove boli, i duboko proćućenim se stihovima njima obraća:

„Prostitute mi, ja vas molim
liepo tiho
Joška, Stipe, Pikli, Miho
jer vas molim
ko drag kamen,
sada, vazda...
Amen!!!“